

ПОДІЛЬСЬКИЙ НАУКОВИЙ ВІСНИК
ПОДОЛЬСКИЙ НАУЧНЫЙ ВЕСТНИК
PODOLSKY SCIENTIFIC HERALD

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ЖУРНАЛ
№ 2(22) / 2022

Вінниця

Редакційна колегія журналу «Подільський науковий вісник»

Головний редактор: *Ткаченко І.С.* д.е.н., професор (Хмельницький національний університет, Україна)

Заступник головного редактора (педагогічний напрямок): *Давиденко Г.В.* д.пед.н., к.філол.н., професор (Вінницький інститут Університету «Україна», Україна)

Заступник головного редактора (економічний напрямок): *Швед В.В.* к.е.н., доцент (Вінницький інститут Університету «Україна», Україна)

Технічний редактор: *Омельченко О.В.* (Вінницький інститут Університету «Україна», Україна)

Редакційна колегія:

Балахонова О.В. д.е.н., професор (Вінницький інститут Університету «Україна», Україна)

Ваколюк С.М. к.ю.н., полковник міліції (Вінницький інститут Університету «Україна», Україна)

Галгаш Р.А. д.е.н., професор (Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля, Україна)

Даниленко Л.І. д.пед.н., професор (Київський національний університет ім. Т. Шевченка, Україна)

Доуцек Петер професор (Вища школа економіки у Празі, Чеська республіка)

Глініч С.Ю., к.філол.н., міжнародний експерт з інклюзивного навчання та розвитку спільнот, проєктний менеджер ГО «Соціальна перспектива» (Німеччина)

Маршика Мілош PhD, доцент (Вища школа економіки у Празі, Чеська республіка)

Маркіна І.А. д.е.н., професор, академік Академії економічних наук України, академік Міжнародної академії кооперації (Полтавська державна аграрна академія, Україна)

Овчаренко Є.І. д.е.н., доцент (Східноукраїнський національний університет ім. В. Даля, Україна)

Пригоцький В.А. к.ю.н. (Вінницький інститут Університету «Україна», Україна)

Прутська О.О. д.е.н., професор (Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ, Україна)

Сандіп Кумар. Гупта доктор філософії, професор (Університет Шарда, Індія)

Саранача І.Г. к.пед.н., доцент (Вінницький державний педагогічний університет, ім. М. Коцюбинського, Україна)

Сілаєва О.В. к.е.н., (Карагандинський індустріальний університет, Республіка Казахстан)

Сосницька Н.Л. д.пед.н., професор (Таврійський державний агротехнологічний університет, Україна)

Ткачук О.М. д.е.н., професор (Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ, Україна)

Чижевська Л.В. д.е.н., професор, академік Академії економічних наук України (Державний університет «Житомирська політехніка», Україна)

Чорна Л.О. д.е.н., професор (Міжрегіональна академія управління персоналом, Україна)

Подільський науковий вісник. – Науки: економіка, педагогіка. – 2022. – № 2(22). – 63 с.

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Internet Вченою радою Вінницького соціально-економічного інституту Університету «Україна» та рішенням редакційної колегії.

**Журнал розміщується у міжнародних наукометричних базах даних:
Index Copernicus, Google Scholar, CiteFactor та Scientific Indexing Services**

Науковий журнал «Подільський науковий вісник» зареєстровано Міністерством юстиції України (Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія КВ №22469-12369Р від 26.12.2016 року)

ISSN (Print): 2521-1390

Адреса редакційної колегії:

Україна, 21000, м. Вінниця
вул. Хмельницьке шосе, 23А
тел. (063)065-56-59
e-mail: pnv.in.ua@gmail.com
офіційний сайт: pnv.in.ua

ЗМІСТ

РОЗДІЛ I. ЕКОНОМІКА ТА ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ

<i>Балахонова О.В., Масленчук М.М.</i> Основні складові та структура активів закладів охорони здоров'я в сучасних умовах господарювання	4
<i>Зеленецький В.І.</i> Фінансова стратегія підприємства	12
<i>Рудий О.В.</i> Оцінка та ефективність використання основних засобів підприємства	18
<i>Чорна Л.О., Фтифлюк В.В.</i> Нормативно-правове регулювання оцінки фінансового стану підприємства	23

РОЗДІЛ II. УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

<i>Балахонова О.В., Попік І.А.</i> Методи адміністративного управління на підприємствах	29
<i>Євась Т.В., Вацак Г.А., Гончар Т.П.</i> Антикризовий менеджмент підприємства та забезпечення його ефективності	34

РОЗДІЛ III. СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ

<i>Андрощук К.В.</i> Англomовні фахові публікації як засіб формування іншомовних комунікативних навичок у студентів технічних ЗВО	40
<i>Дудченко В.С., Дудченко А.В., Поліщук О.С.</i> Духовність інклюзивної педагогіки в умовах воєнного часу	45
<i>Мельник О.А., Бабійчук І.В., Лаврова О.Р., Мельник О.В.</i> Модель контролю знань в умовах інклюзивного навчання під час воєнного стану	51
<i>Швед В.В., Саранча І.Г.</i> Нормативно-правове забезпечення права на вищу освіту осіб з інвалідністю у країнах ЄС	56

РОЗДІЛ I. ЕКОНОМІКА ТА ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ

Балахонова О.В., доктор економічних наук, професор,
професор кафедри бізнесу і права,
Вінницький соціально-економічний
інститут університету «Україна»
Масленчук М.М., магістрант 2-го року підготовки,
спеціальність «Менеджмент»,
Вінницький соціально-економічний інститут
університету «Україна»

**ОСНОВНІ СКЛАДОВІ ТА СТРУКТУРА АКТИВІВ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ
ЗДОРОВ'Я В СУЧАСНИХ УМОВАХ ГОСПОДАРЮВАННЯ**

**MAIN COMPONENTS AND STRUCTURE OF ASSETS OF HEALTHCARE
INSTITUTIONS IN CURRENT MANAGEMENT CONDITIONS**

Анотація. Досліджено, що у процесі діяльності закладам охорони здоров'я надаються у користування активи. Їх склад та характеристика відображаються у положенні про діяльність чи статуті закладу охорони здоров'я, що складається при його утворенні. Активи закладу охорони здоров'я є власністю вищестоящих розпорядників, то необхідно здійснювати постійне управління та контроль за станом їх збереження і ефективності використання. Впроваджена реформа у сфері охорони здоров'я передбачає зміни принципів ведення господарської діяльності закладів охорони здоров'я. До реформи державні лікарні фінансувалися із бюджету, а відтепер вони можуть мати декілька джерел фінансування, отримувати як бюджетні кошти, так і кошти фізичних та юридичних осіб. активи закладів охорони здоров'я – це сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх фінансовій звітності або враховуються в інших передбачених законом формах обліку активів цих суб'єктів. Управління активами закладів охорони здоров'я – комплекс заходів з їх ідентифікації та оцінки, виявлення джерел їх формування та створення умов для розвитку і оптимального використання з урахуванням стану та динаміки зовнішнього середовища, спрямованих на зростання капіталізації закладу та набуття стійких конкурентних переваг у довгостроковій перспективі. Активи закладів охорони здоров'я мають певні особливості відповідно до їх складу, їх групують за різними ознаками, що є невід'ємною частиною діяльності бюджетної установи, тому за розміщенням засоби установ поділяються на: засоби виконання діяльності; грошові кошти; інші засоби.

Ключові слова: заклади охорони здоров'я, активи закладів охорони здоров'я, майно закладів охорони здоров'я, фінансування закладів охорони здоров'я.

Abstract. It has been investigated that in the process of activity, assets are provided for the use of health care institutions. Their composition and characteristics are reflected in the regulation on the activity or the charter of the health care institution drawn up upon its formation. The assets of the health care institution are the property of superior administrators, so it is necessary to carry out permanent management and control over the state of their preservation and efficiency of use. The implemented reform in the field of health care involves changes in the principles of conducting economic activities of health care institutions. Before the reform, state hospitals were financed from the budget, and now they can have several sources of financing, receive both budget funds and funds from individuals and legal entities. assets of health care institutions are a set of things and other values (including intangible assets) that have a value definition, are used in the activities of business entities and are reflected in their financial statements or are taken into account in other legally prescribed forms of accounting of assets of these entities . Asset management of health care facilities is a set of measures for their identification and assessment, identification of sources of their formation and creation of conditions for development and optimal use, taking into account the state and dynamics of the external environment, aimed at increasing the capitalization of the institution and acquiring sustainable competitive advantages in the long term. The assets of health care institutions have certain features according to their composition, they are grouped according to various characteristics, which are an integral part of the activity of a budget institution, therefore, according to the location, the institutions' means are divided into: means of performance of activities; cash; other means.

Keywords: health care institutions, assets of health care institutions, property of health care institutions, financing of health care institutions.

Постановка проблеми. В сучасних умовах ведення господарської діяльності закладами охорони здоров'я в Україні, що характеризуються мінливістю та невизначеністю чинників зовнішнього середовища, посилюється роль бюджетних установ, які забезпечують надання медичної допомоги.

Для забезпечення діяльності закладам охорони здоров'я надаються у користування активи. Їх склад та характеристика відображаються у положенні про діяльність чи статуті закладу охорони здоров'я, що складається при його утворенні. Оскільки активи закладу охорони здоров'я є власністю вищестоящих розпорядників, то необхідно здійснювати постійне управління та контроль за станом їх збереження і ефективності використання. Тому, дослідження питання управління активами закладів охорони здоров'я залишається досить актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-теоретичні засади і методологічні кроки ефективності управління активами закладів охорони здоров'я висвітлені в ряді наукових праць такими вченими: Бутинець Ф.Ф., Пилипенко А.Я., Крисоватий А.Я., Александров В.Т., Волощук Г.О., Мних Є.В., Стефанюк І. Б., Сопко В.В. Їхні публікації переконливо свідчать про те, що питання управління

активами закладів охорони здоров'я є досить актуальною і потребує теоретичного та практичного дослідження.

Формулювання цілей. Метою статті є дослідження основних складових та структури активів закладів охорони здоров'я.

Виклад основного матеріалу. Сучасна економіка України розвивається в умовах військового стану, зменшення видатків на соціальну сферу, в тому числі і на утримання закладів охорони здоров'я, що підтверджують макроекономічні показники: наявність значного дефіциту державного бюджету, зростання зовнішнього боргу, зростання цін на товари першої необхідності, низький рівень доходів громадян. Проблеми виникають через неспроможність механізму функціонування системи державного управління цілям економіки військового стану. Для підвищення стабільності фінансово-господарського стану закладу охорони здоров'я необхідно трансформувати механізм функціонування системи державного управління їх активами.

Діяльність будь-якого закладу охорони здоров'я повинна забезпечуватися засобами, що необхідні для задоволення його потреб. Сукупність засобів закладу охорони здоров'я являється активами. Досить проблематичним є трактування цього поняття. Активи розглядають по структурних частинах. Тому і визначення, як такого чітко немає. Відповідно до Господарського Кодексу України активами визнається сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх фінансовій звітності або враховуються в інших передбачених законом формах обліку активів цих суб'єктів.

Залежно від економічної форми, якої набувають активи у процесі здійснення господарської діяльності, майнові цінності належать до основних засобів, грошових коштів, інших засобів [2, 4, 16, 18, 22, 23].

Впроваджена реформа у сфері охорони здоров'я передбачає зміни принципів ведення господарської діяльності закладів охорони здоров'я, якщо до реформи державні лікарні фінансувалися із бюджету то відтепер вони можуть мати декілька джерел фінансування, отримувати як бюджетні кошти, так і кошти фізичних та юридичних осіб, а саме:

- фінансування відповідно договорів укладених із ПСЗУ;
- фінансування за рахунок місцевого бюджету;
- фінансування відповідно договорів, укладених із юридичними особами (в т.ч. із страховими компаніями) та фізичними особами;
- фінансування за рахунок благодійних організацій та благодійних внесків.

Основними джерелами отримання фінансування закладами охорони здоров'я є виплати за договорами про медичне обслуговування населення, виплати з місцевого бюджету в рамках цільових програм чи шляхом надання фінансової підтримки. Додатковими джерелами фінансування закладів охорони здоров'я можуть бути не заборонені законодавством будь-які інші надходження від фізичних та юридичних осіб: від страхових компаній за надані медичні послуги; від юридичних осіб за

медичні чи супутні послуги (корпоративні медичні огляди, оренда приміщень); від благодійних організацій – за надання платних послуг – за надані сервісні послуги пацієнтам (палати покращеного сервісу та інше) та іншим закладам охорони здоров'я і лікарям, що діють як фізичні особи-підприємці, (ведення бухгалтерського обліку, закупка ліків та витратних матеріалів, проведення тренінгів тощо) [4, 8, 16, 18, 21, 22].

Отже, активи закладів охорони здоров'я – це сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх фінансовій звітності або враховуються в інших передбачених законом формах обліку активів цих суб'єктів. Таким чином, ми можемо трактувати активи закладів охорони здоров'я, як матеріальні активи, які відповідно до чинного законодавства віднесені до основних засобів. Також, з точки зору виконання господарської діяльності закладами охорони здоров'я, активами слід розуміти матеріальний чи нематеріальний актив, рухомий чи нерухомий, виражений в речах чи у правах, а також юридичний документ або акт, який підтверджує право на такий актив або інтерес у ньому.

Зміни, що відбуваються в сучасній економіці, обумовлюють необхідність глибокого розуміння сутності управління активами закладів охорони здоров'я.

Управління активами закладів охорони здоров'я – комплекс заходів з їх ідентифікації та оцінки, виявлення джерел їх формування та створення умов для розвитку і оптимального використання з урахуванням стану та динаміки зовнішнього середовища, спрямованих на зростання капіталізації закладу та набуття стійких конкурентних переваг у довгостроковій перспективі. Однією з основних проблем управління активами є проблема їх ідентифікації.

Проблема ідентифікації всіх активів закладів охорони здоров'я полягає, перш за все, у невизначеності їх складу. Досі тривають дискусії щодо віднесення тих чи інших об'єктів до числа активів. Активи ідентифікується лише умовно, адже їх хоча і можна передати іншому закладу охорони здоров'я, але тільки разом з рештою всіх активів і зобов'язань. Зауважимо, що багато активів є доволі складними в контексті їх інвентаризації. Проте, завдяки бурхливому науковому пошуку сьогодні створюються реальні інструменти для подолання зазначеної проблеми.

Також проблемою є визначення вартості об'єктів інтелектуальної власності. За своєю сутністю об'єкти інтелектуальної власності не мають матеріальної форми, тому їх вартість не визначається з використанням традиційних показників, що застосовуються під час здійснення оцінки матеріальних об'єктів. Світовий досвід показує, що питання адекватної ціни складне як практично, так і теоретично. Нині методика оцінки вартості інтелектуальної власності розробляється для відповідного об'єкта під конкретного замовника, оскільки потреба у такій оцінці виникає, як правило, у зв'язку з відчуженням відповідних виключних або невиключних прав [3, 8, 21, 23, 24].

Активи закладів охорони здоров'я мають певні особливості відповідно до їх складу, їх групують за різними ознаками, що є невід'ємною частиною діяльності бюджетної установи, тому за розміщенням засоби установ поділяються на:

- засоби виконання діяльності;
- грошові кошти;
- інші засоби.

Процес виконання діяльності закладами охорони здоров'я не може здійснюватися без наявності засобів, які включають засоби праці та предмети праці. Таке групування дозволяє визначити, де використовуються активи, якими володіє господарюючий суб'єкт [6, 10, 14, 19, 21].

Грошові кошти складаються з коштів на рахунку у Державній казначейській службі України, та коштів отриманих за надання медичних послуг.

Іншими засобами являються засоби, що не беруть безпосередньої участі в процесі виконання господарської діяльності закладом охорони здоров'я, а використовуються для житлового та культурно-побутового обслуговування його працівників.

За функціональною роллю у процесі відтворення засоби установи поділяються на дві великі групи:

- 1) необоротні засоби;
- 2) оборотні засоби.

Підвищення ефективності управління активами можливе за умови уточнення та конкретизації ряду питань, що стосуються активів. Тому, активи закладів охорони здоров'я мають певну структуру, що наведена на рис. 1.

Усі активи закладів охорони здоров'я мають свої джерела утворення в умовах ринкової економіки, які називають капіталом.

Політика управління активами закладів охорони здоров'я представляє собою частину загальної фінансової стратегії установ, що полягає в забезпеченні своєчасного їхнього відновлення і високої ефективності використання.

Політика управління активами закладів охорони здоров'я передбачає наступне:

- забезпечення своєчасного оновлення активів в процесі їх використання;
- визначення розміру потреби в прирості активів;
- визначення форм задоволення потреби в прирості активів;
- забезпечення підвищення ефективності використання активів;
- формування оптимальної структури джерел фінансування активів [4, 8, 10, 18, 21, 24].

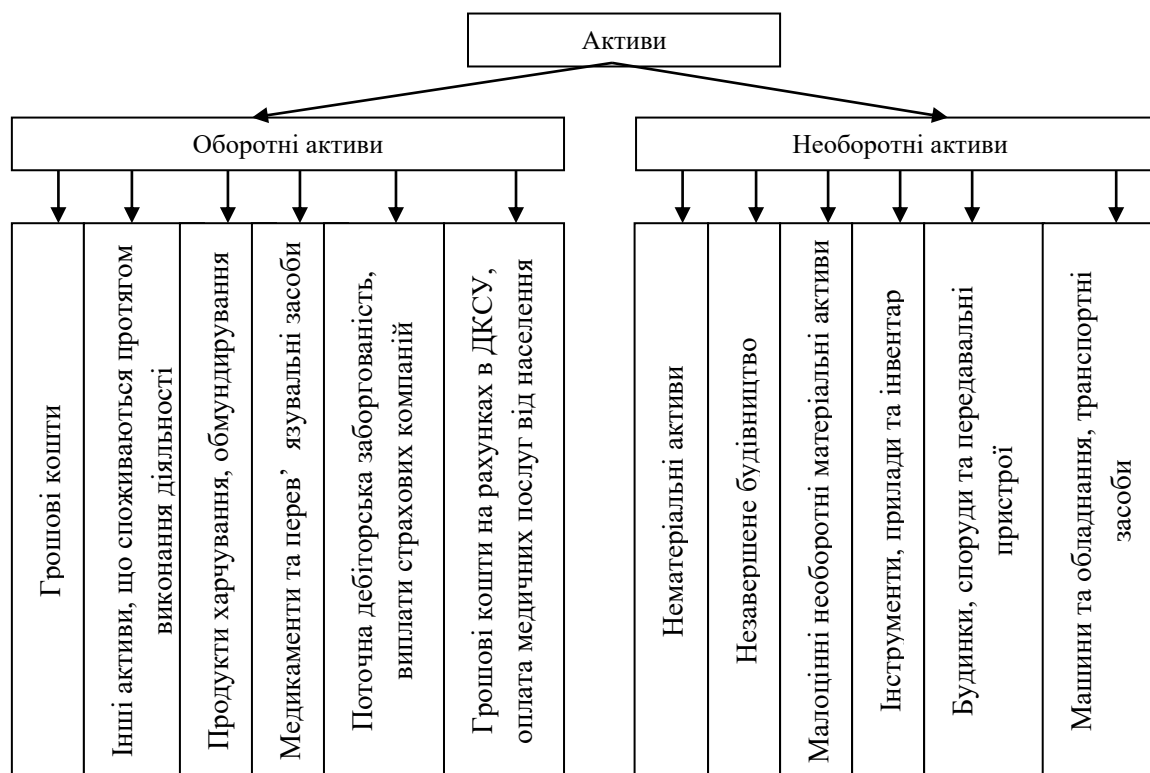

Рис. 1. Структура активів закладів охорони здоров'я

Усі заклади охорони здоров'я, як і інші бюджетні установи незалежно від їх профілю складають звіт про фінансовий стан за формою № 1. За складом статей і побудовою звіт про фінансовий стан бюджетної установи відрізняється від балансів госпрозрахункових підприємств і має за мету не розкриття інформації для інвесторів, а забезпечення контролю та аналізу використання коштів загального і спеціального фондів.

Висновки. Для забезпечення ефективної діяльності закладів охорони здоров'я процес формування активів має бути цілеспрямованим. Основною метою управління активами закладів охорони здоров'я є виявлення і задоволення потреби в окремих їх видах для забезпечення основного процесу, а також оптимізації їх складу для забезпечення умов ефективності оптимальної діяльності.

Список використаних джерел

1. Балахонова О.В., Захарченко В.І., Величко М.Р. Оптимізація інвестиційного ризику з використанням інструменту його диверсифікації. *Ринкова економіка: сучасна теорія і практика управління* : зб. наук. праць. Одеса: ОНУ, 2019. Вип. 1/41. Т. 18. С.57-68.
2. Гріщенко І.В., Білецька Н.В., Блажчук А.О., Стець В.І. Методи управління інноваційними моделями на підприємствах. *Науковий простір: актуальні питання, досягнення та інновації: Міжнародна науково-практична конференція здобувачів освіти та молодих вчених, м. Вінниця, 23-24 листопада 2021 р., 2021. С. 323-325.*
3. Балахонова О.В. Теорії конкуренції та практики визначення конкурентоспроможності в умовах безпекоорієнтованого розвитку. Колектив моногр.; за ред. М.М.Меркулова. Ізмаїл-Одеса: Фенікс, 2020. 196 с..

4. Балахонова О.В. Актуальні проблеми економіки і менеджменту: теорія, інновації та сучасна практика. Колектив моногр., книга сьома / за ред. д.е.н, проф. Кузнєцова Е.А. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 340 с..

5. Балахонова О.В. Удосконалення підходів в дослідженнях саморозвитку виробничо-господарських систем. *Ринкова економіка : сучасна теорія і практика управління : зб. наук. праць*. Одеса: ОНУ, 2020. Вип. 3/46. Т. 20. С.146-159.

6. Балахонова О.В. Характер інноваційності сучасних економічних систем. *Науковий вісник Міжнародного гумані-тарного університету: зб. наук. праць*. 2020. Серія: Економіка і менеджмент. Вип. 43. С.4-12.

7. Балахонова О.В. Аналіз підходів до вибору господарської системи сталого розвитку. *Освіта, економіка управління: сучасний стан та інновації: зб. наук. праць*. 2021. Вип. 6. С.4-13.

8. Балахонова О.В. Економічна політика країни в контексті бюджетних обмежень. *Матер. X міжнар. науково-практ. конф. «Формування потенціалу економічного розвитку промислових підприємств»*. 2021. С.57-59.

9. Балахонова О.В. Актуальні проблеми економіки і менеджменту: теорія, інновації та сучасна практик. Колектив моногр., книга восьма / за ред. д.е.н, проф. Кузнєцова Е.А. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 424 с.

10. Балахонова О.В., Мельниченко Д.О. Удосконалення системи управління персоналом в лікувально-профілактичній установі. *Матер. VIII міжнар. науково-практ. конф. «Глобалізація: співвідношення міжнародних та національних економічних інтересів під впливом нових викликів» (9 квітня 2021)*. 2021. С.55-59.

11. Балахонова О.В. Подвійність управлінського консультування: професійна діяльність і ділова активність. *Ринкова економіка : сучасна теорія і практика управління: зб. наук. праць*. 2018. Вип. 1/38. Т. 17. С.42-52.

12. Балахонова О.В. Сучасні тенденції в системі управлінської звітності в контексті євроінтеграційних процесів. *Матер. III міжнар. науково-практ. конф. «Фінансові та економічні аспекти підприємництва» (12-13 грудня 2018)*. 2018. С. 113-115.

13. Балахонова О.В., Коломієць М.В. Ресурсна база сучасного розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. *«Економіка. Фінанси. Право»*. № 11/1. 2017. С.54-58.

14. Балахонова О.В., Захарченко Н.В. Теорія і практика регулювання економічних відносин у нестабільному середовищі. *Міжн. наук. вир. журнал «Сталий розвиток економіки»*. № 2. 2017. С.83-89.

15. Гріщенко І.В., Білецька Н.В., Одінцева О.О. Механізм формування конкурентоспроможності підприємств в сучасних економічних умовах. *Економіка та суспільство*. 2021. № 34. DOI: 10.32782/2524-0072/2021-34-626.

16. Гріщенко І.В., Гринчук Т.П., Циганчук В.А. Методи формування конкурентоспроможності підприємств. *Економіка та суспільство*. 2022. № 39. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-39-82>.

17. Балахонова О.В., Леухін К.К. Методика аналізу структури власного капіталу підприємства. *Подільський науковий вісник. Науки: економіка, педагогіка*. 2020. № 2. С. 14-18.

18. Балахонова О.В., Леухін К.К. Генезис основних етапів розвитку власного капіталу. *Подільський науковий вісник. Науки: економіка, педагогіка*. 2020. № 1. С. 14-18.

19. Гріщенко І.В., Ковбій А.С., Рибчинський Б.В., Макогон Н.А. Забезпечення інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств. *Сучасна наука: проблеми, перспективи, інновації: Міжнародна науково-практична конференція викладачів, практичних працівників, молодих учених та студентів, м. Вінниця, 11-12 листопада 2020 р.* 2020. С. 351-353.

20. Гріщенко І.В., Приленська О. Стійкий розвиток підприємницького сектору економіки України на основі проектування інвестиційно-інноваційного потенціалу. *Сучасна наука: проблеми, перспективи, інновації: Міжнародна науково-практична конференція викладачів, практичних працівників, молодих учених та студентів, м. Вінниця, 11-12 листопада 2020 р.* 2020. С. 348-351.

21. Гріщенко І.В., Кобаль О.А. Завдання оцінки фінансового стану підприємства. *Соціально-економічні трансформації у розвитку держави: зб. наук. праць. Всеукраїнська науково-практична конференція*, 2021. С. 74-77.

22. Гріщенко І.В. Методи оцінки поточного фінансового стану підприємства. *Соціально-економічні трансформації у розвитку держави: зб. наук. праць. Всеукраїнська науково-практична конференція*, 2021. С. 77-80.

23. Гріщенко І.В., Гринчук Т.П. Основні аспекти фінансового планування в системі фінансової безпеки підприємства. *Економіка та суспільство*. Вип. № 22/2020. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2020-22-14>.

24. Гріщенко І.В., Білецька Н.В., Циганчук В.А., Мазур О.В. Методи забезпечення ефективності інвестиційно-інноваційних проектів. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету*. 2020. Вип. 60. С. 30-34.

Зеленецький В.І., здобувач 4-го року підготовки,
спеціальність «072 Фінанси, банківська справа та
страхування»

Вінницький соціально-економічний
інститут Університету «Україна»

Науковий керівник: Балахонова О.В.,

доктор економічних наук, професор, професор
кафедри бізнесу і права,

Вінницький соціально-економічний
інститут університету «Україна»

ФІНАНСОВА СТРАТЕГІЯ ПІДПРИЄМСТВА

FINANCIAL STRATEGY OF THE ENTERPRISE

Анотація. У статті викладено сутність фінансової стратегії підприємства та її елементів. Проаналізовано основні фактори, що впливають на формування фінансової стратегії. Досліджено стан формування фінансової стратегії. Обґрунтовано функції та методи управління фінансовою стратегією. Намічено шляхи вдосконалення управління фінансовою стратегією.

Ключові слова: фінансова стратегія, фінансовий стан, життєвий цикл, збалансована система показників, управління фінансовою стратегією.

Abstract. The article presents the essence of the financial strategy of the enterprise and its elements. The main factors influencing the formation of financial strategy are analyzed. The state of formation of financial strategy is investigated. Functions and methods of financial strategy management are substantiated. Ways to improve the management of financial strategy are outlined.

Keywords: financial system, financial condition, life cycle, balanced scorecard, financial strategy management.

Постановка проблеми. Зміни ринкового середовища, політичної ситуації країни, національного законодавства, обмеженість фінансових ресурсів підприємств призводять до зрушень у фінансовій сфері національної економіки. Здатність суб'єкта господарювання своєчасно та адекватно реагувати на зовнішні подразники в ринковому середовищі є запорукою успішного його функціонування на ринку.

Висока конкурентоспроможність, платоспроможність, фінансова стійкість і рентабельність підприємства досягаються за рахунок правильного управління активами, витратами, інвестиціями, оборотними коштами, прибутком в короткостроковому і довгостроковому періодах та завдяки плануванню основних фінансових показників. У сукупності ці складники формують фінансову стратегію, базис і відправну точку управління фінансами підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання змісту, принципів формування і практичної реалізації фінансових стратегій розкривали у своїх працях такі вітчизняні економісти, як І.А. Бланк, З.В. Герасимчук, А.В. Гриньов, Ю.В. Лукіна, Д.Г. Лук'яненко, Л.Д. Радова, А.В. Череп, В.М. Шелудько, О.М. Ястремська та ін.

Формулювання цілей. Метою статті є дослідження сутності, поняття та складників фінансової стратегії підприємства, особливостей стратегій, їх використання та формування.

Виклад основного матеріалу. У теорії фінансів відсутня узгоджена думка вчених щодо чіткого визначення поняття фінансової стратегії. Потребують удосконалення питання щодо визначення місця і ролі фінансової стратегії у діяльності підприємства, та недостатньо дослідженим є взаємозв'язок фінансової політики та фінансової стратегії.

У праці І.Г. Ткачука стратегія є базовою стратегією, оскільки забезпечує реалізацію інших базових стратегій, а саме – конкурентної, інноваційної [1]. Професор О.В. Пащенко визначає, що стратегія — це орієнтована на перспективу система дій з ефективного залучення, перерозподілу та використання фінансових ресурсів підприємства, спрямована на досягнення фінансової мети, що забезпечують його ефективне функціонування та соціально-економічний розвиток [2]. Іванюк У.В. трактує це поняття як стратегію, що включає методи та практику формування фінансових ресурсів, їх планування та забезпечення фінансової стійкості підприємства за ринкових умов господарювання [3].

Окремі автори визначають фінансову стратегію підприємства як набір або послідовність дій фінансового характеру для досягнення певної мети. На наш погляд, найбільш повно зміст фінансової стратегії відображає визначення, що дав Бланк І.А.: «Фінансова стратегія являє собою один із найважливіших видів функціональної стратегії підприємства, що забезпечує всі основні напрями розвитку його фінансової діяльності та фінансових відносин шляхом формування довгострокових фінансових цілей, вибору найбільш ефективних шляхів їх досягнення, адекватного коригування напрямків формування та використання фінансових ресурсів при зміні умов зовнішнього середовища» [6].

Після систематизації розглянутих підходів узагальнимо: фінансова стратегія підприємства – це система довгострокових цілей, що є орієнтованою на перспективу та пов'язана з іншими функціональними стратегіями; є програмою формування і використання фінансових ресурсів, планом визначення фінансових потреб і фінансових результатів діяльності підприємства.

На формування фінансової стратегії великий вплив має середовище, в якому функціонують зовнішні та внутрішні фактори, які впливають на фінанси підприємств та визначають мету і завдання фінансової стратегії. Фактори мікроекономічного характеру включають споживчий попит на продукцію, рівень цін на товари, конкурентне середовище та ін. До макроекономічних факторів відносять податкову політику, рівень заробітної плати регіону чи країни, монетарна політика та ін. Без урахування згаданих факторів впливу фінансову стратегію реалізовувати неможливо.

Вітчизняні та зарубіжні вчені розглядають різноманітні структури фінансової стратегії підприємства. Способи та методи досягнення встановлених цілей визначаються в межах створення самостійних елементів фінансової стратегії та її складових. Представимо характеристики запропонованих елементів фінансової стратегії в табл.1.

Таблиця 1

Характеристика елементів фінансової стратегії підприємства

Елемент фінансової стратегії підприємства	Сутність елементу	Основні стратегічні завдання
Формування фінансових ресурсів	Створення необхідного обсягу і структури фінансових ресурсів, адекватних цілям розвитку, що дозволяють досягти найкращих результатів.	Досягнення стабільного зростання обсягу власних джерел фінансування; залучення необхідного зовнішнього фінансування з мінімальними витратами; оптимізація структури джерел фінансових ресурсів і забезпечення фінансової гнучкості
Інвестиційна складова	Оптимальний розподіл обсягу інвестиційних ресурсів, якими володіє компанія, за окремими напрямками та формами інвестування.	Забезпечення необхідної пропорційності розподілу інвестиційних ресурсів за видами і основними напрямками інвестиційної діяльності підприємства; забезпечення необхідної пропорційності розподілу фінансових ресурсів по стратегічним господарським одиницям підприємства; забезпечення високої ефективності віддачі інвестиційних ресурсів підприємства в процесі їх використання.
Забезпечення фінансової безпеки	Забезпечення стійкої фінансової рівноваги протягом всього періоду функціонування підприємства.	Ідентифікація і оцінка найбільш істотних фінансових ризиків і розробка комплексу заходів щодо їх нейтралізації; забезпечення стабільної платоспроможності та фінансової стійкості, реалізація комплексних рішень в області антикризового управління (як в частині попереджувальних заходів, так і в частині дій при прояві ознак кризи).
Складова підвищення якості управління фінансовою діяльністю	Створення гнучкої системи управління фінансовою діяльністю, адекватної поставленим довгостроковим цілям і задачам.	Створення ефективної фінансової структури; забезпечення високого рівня кваліфікації та організаційної культури фінансових менеджерів; впровадження та ефективне використання інноваційних фінансових технологій, включаючи методи та інструменти, що дозволяють моделювати альтернативні сценарії розвитку і прогнозувати їх фінансові результати.
Податкова складова	Прийняття рішень, що дозволяють оптимізувати податкове навантаження підприємства, не допускаючи зростання податкових ризиків.	Оптимізація податкового навантаження, що забезпечує зростання нерозподіленого прибутку компанії в умовах прийняттого рівня податкових ризиків; формування податкової політики з максимальним урахуванням можливих пільг, недопущення штрафів і переоплат.

Обсяги залучення та використання фінансових ресурсів, пріоритетність стратегічних фінансових цілей, напрямки розподілу прибутку та рівень і види ризиків залежать від того, на якій стадії життєвого циклу перебуває підприємство. Основні цілі стадій життєвого циклу фінансової стратегії підприємства покажемо на рис. 1. [16]

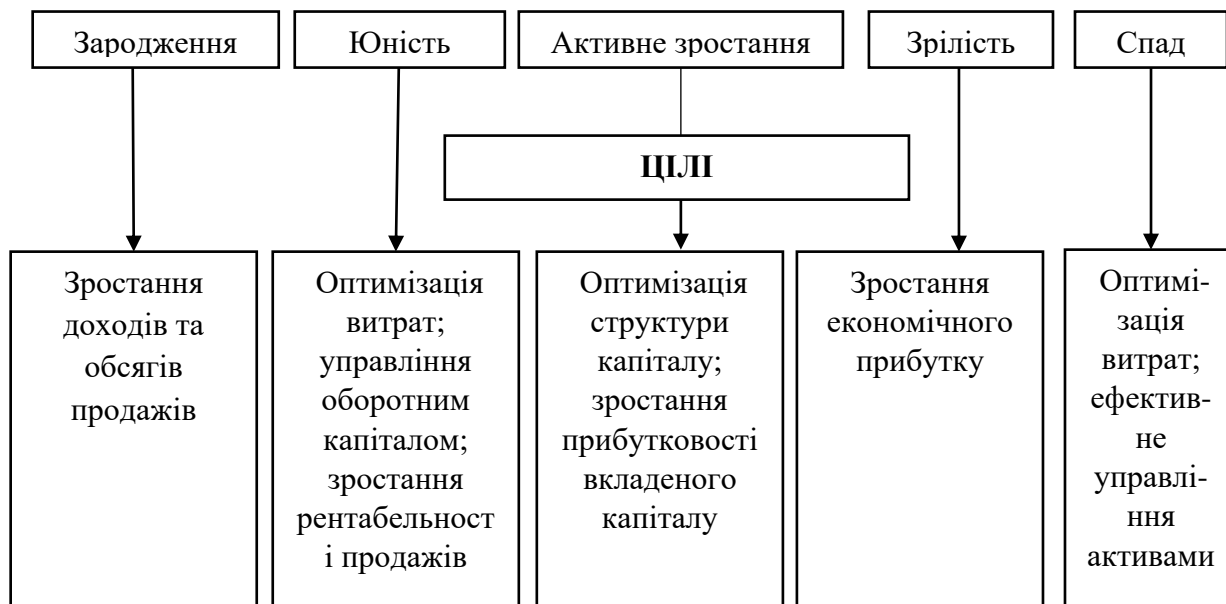

Рис.1. Основні цілі стадій життєвого циклу фінансової стратегії підприємства

Кожна стадія життєвого циклу фінансової стратегії одночасно має можливості зростання та ризики, які слід правильно аналізувати та інтерпретувати.

Оскільки фінансова стратегія конкретного підприємства залежить від різноманітних зовнішніх та внутрішніх чинників, вона не може бути однаковою для всіх підприємств. Але послідовність розробки фінансової стратегії є доречною для будь яких підприємств:

1) Початковий етап – встановлення мети. Мета надає напрямок розвитку, визначає період розробки фінансової стратегії, обсяги необхідної інформації для прийняття рішення щодо вибору конкретної стратегії серед альтернативних варіантів. Щоб правильно сформувані довгострокові цілі, слід оцінити структуру капіталу та активів підприємства, ефективність їх використання та визначити рівень фінансового ризику в умовах реалізації відповідної стратегії;

2) Термін запровадження фінансової стратегії. Тривалість залежить від періоду формування загальної стратегії розвитку підприємства, зміни зовнішніх та внутрішніх чинників [4];

3) Оцінка чинників зовнішнього та внутрішнього середовища. Інформація та вивчення цих чинників сприяє ефективно сформувані шляхи досягнення поставлених цілей та врахувати наявні ризики [9,11,12];

4) Оцінка фінансового потенціалу. На цьому етапі вивчають склад і структуру наявних фінансових ресурсів підприємства та показники ефективності їх використання;

5) Формування цільових завдань відповідно до поставленої мети;

6) Визначення необхідних інструментів та методів для розробки фінансової стратегії (оцінка середньозваженої вартості капіталу, метод EVA, модель Дюпона, система збалансованих показників, модель SGR тощо) [8];

7) Розробка альтернативних варіантів фінансової стратегії підприємства;

8) Оцінка та вибір оптимального варіанта фінансової стратегії підприємства.

При розробці стратегії ретельно вивчають можливі напрями розвитку діяльності та обирають загальний напрям діяльності підприємства, ринків збуту продукції, залучення споживачів, методів конкуренції, всіх видів ресурсів для ведення бізнесу. При цьому підприємство повинне функціонувати стратегічно, розробляючи стратегії різного типу. Типи стратегій включають: загальні (корпоративні) для всієї організації в цілому; загальні конкурентні за окремими бізнес-напрямами; функціональні для кожної з функціональних підсистем підприємства. Фінансова стратегія визначається корпоративною і конкурентною стратегіями, визначає шляхи досягнення конкретних цілей організації, та спрямована на фінанси підприємства.

Оцінка ефективності реалізації стратегії – це інструмент, який дозволяє визначити, наскільки управління підприємством відповідає рівню досягнення стратегічних цілей, тобто зміцненню та росту ринкової вартості компанії. На сьогодні серед показників, що характеризують ефективність реалізації стратегії найбільш використовуваними стали прибутковість та рентабельність підприємства.

Оцінювання фінансової стратегії можливо здійснювати за допомогою формули Z-фактора Альтмана, яка дає змогу визначити ефективність стратегії з урахуванням існуючих умов ризику. Індекс Альтмана являє собою функцію від ряду показників, які характеризують економічний потенціал підприємства та результати його роботи за минулий й прогнозований періоди.

Для ефективної реалізації фінансової стратегії підприємства необхідний постійний контроль та оцінка її результативності. З цією метою було запропоновано використовувати збалансовану систему показників (BSC). На переконання Р. Каплана, збалансована система показників виступає інструментом розповсюдження стратегічної інформації за допомогою інтегрованого набору фінансових і нефінансових параметрів [9].

Висновки. Формування фінансової стратегії пов'язана з постановкою цілей і завдань підприємства, підтримкою фінансових взаємозв'язків між підприємством і суб'єктами навколишнього середовища (фінансовим ринком, державними регулюючими органами, спеціалізованими фінансовими інститутами, діловими партнерами і т.д.). Підприємство досягає своїх стратегічних фінансових цілей, коли зазначені взаємозв'язки відповідають її внутрішнім фінансовим можливостям, а також дозволяють їй залишатися сприйнятливою до зовнішніх соціально-економічних вимог. Успіх фінансової стратегії підприємства гарантується, коли стратегічні цілі відповідають реальним фінансовим можливостям підприємства, коли фінансове управління є чітко централізованим, а методи його втілення є гнучкими й адекватними змінам фінансово-економічних параметрів розвитку підприємства.

Таким чином, фінансова стратегія може бути моделлю використання можливостей, дій підприємства на стратегічну перспективу для досягнення поставлених цілей, в основу створення якої належить управління фінансовими ресурсами.

Список використаних джерел

1. Ткачук І.Г. Формування фінансової стратегії в системі управління підприємством. *Вісник ЖДТУ*. № 2 (44). URL: <http://eztuir.ztu.edu.ua/3138/1/301.pdf>
2. Пащенко О.В. Генезис сутності фінансової стратегії. *Вісник ЖДТУ*. 2015. № 1 (71). С. 247-254
3. Іванюк У.В. Теоретичні засади формування фінансових стратегій підприємства. *Економіка. Менеджмент. Підприємництво*. 2018. № 25(1). С. 73-83. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/estepri_2013_25%281%29__10
4. Бас Ю.В. Теоретичні основи формування фінансової стратегії підприємства. *Наука й економіка*. 2019, № 1 (41). С. 73-77
5. Данилюк М.О. Етапи формування фінансової стратегії підприємств. 2021. С. 322-329.
6. Бланк І.О. Фінансова стратегія підприємства. К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2009. 147 с.
7. Життєвий цикл організації. URL: https://pidruchniki.com/1854051637434/meditsina/zhittyeviy_tsikl_organizatsiyi
8. Багатофакторна модель Дюпон аналізу ефективності діяльності компанії. URL: https://www.cfin.ru/press/afa/19_3_219-232.pdf
9. Завідна Л.Д. Моделювання фінансової стратегії підприємства. *Проблеми економіки*. 2018. № 2. (36). С. 206-213. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pekon_2018_2_29
10. Гончаренко О.М. Фінансова стратегія: теоретичні питання розробки та реалізації. *Вісник соціально-економічних досліджень*. 2015. №1. С. 35-40
11. Домбровська С.О. Адаптація фінансової стратегії підприємства до сучасних умов в Україні. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2017. №25. С. 138-141.
12. Химич І. Фінансова стратегія як елемент фінансової стабільності підприємства. *Галицький економічний вісник*. 2013. № 4. С. 158-164. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gev_2013_4_25
13. Бутенко Т.В. Формування стратегії розвитку аграрної сфери з метою її адаптації до інноваційно-інвестиційних умов функціонування. *Ефективна економіка*. 2011. № 12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_12_31
14. Наумова Л.Ю. Фінансова стратегія економічного розвитку підприємств *Наука й економіка*. 2014. Вип. 2. С. 134-139. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nie_2014_2_23
15. Щербань О. Методичний підхід до розробки фінансової стратегії підприємства. *Економічний аналіз*. 2013. Т. 12. № 4. С. 161-165.
16. Чуняк О.В. Домінантні напрями фінансової стратегії підприємств. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2017. № 6(2). С. 173

17. Швед В.В., Боковець В.В. Стратегічне управління. Вінниця: ВФЕУ. 2012. 151 с.

18. Швед В.В., Дробязко О.О. Фінансове планування на підприємствах. *Подільський науковий вісник*. Вінниця. 2017. № 1. С. 112-114.

Рудий О.В., здобувач 4-го року підготовки,
спеціальність «072 Фінанси, банківська справа та
страхування»

*Вінницький соціально-економічний
інститут Університету «Україна»*

Науковий керівник: Балахонова О.В., доктор
економічних наук, професор, професор кафедри
бізнесу і права,
Вінницький соціально-економічний
інститут університету «Україна»

ОЦІНКА ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ПІДПРИЄМСТВА

EVALUATION AND EFFICIENCY OF USE OF FIXED ASSETS OF THE ENTERPRISE

Анотація. У статті досліджено економічну сутність та класифікацію основних засобів. Розкрито зміст та методичні підходи до оцінювання ефективності основних засобів. Охарактеризовано основні умови оцінювання основних засобів. Визначено та надано характеристики основним чинникам, резервам та шляхам підвищення ефективності використання основних фондів.

Ключові слова: основні засоби, операційний цикл, амортизація, показники ефективності використання основних засобів, джерела оновлення основних засобів.

Abstract. The article considers the economic essence and classification of fixed assets. The content and methodological approaches to evaluating the effectiveness of fixed assets are revealed. The basic conditions of valuation of fixed assets are described. The characteristics of the main factors, reserves and ways to increase the efficiency of fixed assets have been identified and provided

Keywords: fixed assets, operating cycle, depreciation, indicators of efficiency of use of fixed assets, sources of renewal of fixed assets.

Постановка проблеми. Ефективність функціонування підприємства будь-якої форми власності характеризується станом його основних засобів. Обсяги основних засобів дозволяють оцінити рівень забезпеченості належними умовами для провадження фінансово-господарської діяльності господарюючого суб'єкта. Від

рівня забезпеченості господарюючого суб'єкта основними засобами залежить ефективність організації виробничого процесу, випуску готової продукції та забезпеченість належних умов праці працівників.

Упродовж операційного циклу основні засоби надходять на підприємство та використовуються; проводиться нарахування амортизації; поточний та капітальний ремонт; здійснюється рух засобів між підрозділами підприємства; засоби вибувають з підприємства через продаж чи непридатність до використання. Тому, правильність використання основних засобів впливає на ефективність та прибутковість усієї виробничої діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання оцінки та ефективності використання основних засобів досліджено у працях таких учених, як: Баранік О.О., Бондар М.І., Бутинець Т.А., Довгалюк Н.В., Цебень Р.Л.; у нормативних документах НП(С)БО 7 «Основні засоби», М(С) БО 16 «Основні засоби», Податковому кодексі та ін.

Формулювання цілей. Метою статті є розкриття організації та методики оцінки та ефективності використання основних засобів на підприємстві та пошуку резервів підвищення ефективності їх використання.

Виклад основного матеріалу. Фінансово-господарська діяльність будь-якого підприємства розпочинається з формування основних засобів. Їх відсутність робить неможливим його функціонування. Обсяги основних засобів підприємства та можливості їх розширення дозволяють прогнозувати можливості господарюючого суб'єкта та перспективи його розвитку [1].

Проведений аналіз нормативних документів дозволяє зробити висновок, що під терміном «основні засоби» розуміють матеріальні активи підприємства [2,3].

Окремі вчені визначають, що «основні засоби» – це засоби праці які використовуються у виробничому процесі упродовж тривалого періоду часу [6,7].

Інша група дослідників вважає, що основні засоби – це матеріальні активи, що використовуються виключно у виробничому процесі та не мають жодного впливу на інші процеси підприємства. Це трактування є неправильним, оскільки основні засоби використовуються підприємством у всій його господарській діяльності [4,5].

Частина джерел уточнює, що основні засоби повністю та багаторазово беруть участь у виробничому процесі, та переносять частинами свою вартість в міру зношення на готову продукцію [6].

Усі досліджені джерела зазначають, що основні засоби зазнають фізичного та морального зносу та повинні використовуватися більше одного року чи одного операційного циклу.

Залежно від ролі у виробничому процесі, основні засоби поділяють на групи. За Михайловим А.М., виділяють такі групи: земельні ділянки; капітальні витрати на поліпшення земель, не пов'язані з будівництвом; будівлі, споруди та передавальні пристрої; машини та обладнання; транспортні засоби; інструменти, прилади, інвентар (меблі); тварини; багаторічні насадження; інші основні засоби [5].

Залежно від впливу на процес виробництва всі основні засоби поділяють активну та пасивну частини. Активні основні засоби впливають на оборотні засоби та перетворюють їх на готову. Основні засоби, які не використовуються у виробництві, але є необхідною умовою його здійснення є пасивними.

За використанням основні засоби поділяють на діючі, недіючі та запасні. За джерелами надходження основні засоби поділяють на власні, орендовані або одержані в лізинг.

За функціями, які основні засоби виконують у виробничому процесі, їх можна поділити на ті, що беруть участь у виготовленні продукції, допомагають у виготовленні продукції або сприяють процесу виробництва [6].

Отже, основні засоби – це засоби праці, що беруть участь у процесі виробництва упродовж багатьох циклів, зберігаючи при цьому свою натуральну форму, і поступово, в міру зношення, переносять свою вартість на продукцію, що виробляється.

Основні засоби у процесі використання зношуються, ступінь зношеності об'єктів основних засобів показує розмір амортизаційних відрахувань. Сума амортизації – це частина вартості основного капіталу, яка у зв'язку з його зносом переноситься на виготовлену продукцію, а після її реалізації існує як сума грошей, призначена для відшкодування зносу [2, 3].

Для нарахування амортизації можна використовувати один із наступних методів: прямолінійний, зменшення залишкової вартості, прискорене зменшення залишкової вартості, кумулятивний або виробничий. Метод амортизації на підприємстві визначається наказом про облікову політику і може переглядатися в разі зміни очікуваного способу отримання економічних вигод.

Оцінка ефективності використання основних засобів підприємства проводиться. Послідовність проведення оцінки основних засобів представимо на рис. 1.

Рис. 1. Послідовність оцінювання основних засобів

Оцінка використання основних засобів включає ряд моментів:

- витрати з придбання основних засобів і їх експлуатації розподілені в часі, оскільки функціональна корисність основних засобів зберігається упродовж декількох років (операційних циклів);
- під час експлуатації момент вартісного заміщення основних засобів може бути пізніше від моменту фізичної заміни основних засобів, у результаті можуть виникнути втрати, що зменшать фінансові результати підприємства;
- вид, належність, характер участі у виробничому процесі та призначення основних засобів по різному впливають на ефективність оцінки їх використання [8].

Сучасні підходи щодо оцінювання ефективності використання основних засобів досить різноманітні, однак вони ґрунтуються на оціночних показниках: показники, що характеризують технічний стан; узагальнюючі показники використання та індивідуальні показники використання основних фондів (рис. 2).

Рис.2. Показники аналізу ефективності використання основних засобів [9]

Незважаючи на різноманітність показників, які показують стан, забезпеченість та ефективність використання основних засобів, відсутня чітка модель оцінювання, додержуючись якої, можна виявити проблему, пов'язану з основними засобами, розв'язати й уникати її в майбутньому.

Резерви підвищення ефективності використання основних виробничих засобів та потужностей можна звести до двох груп: інтенсивних та екстенсивних. До інтенсивних напрямів можна зарахувати механізацію та автоматизацію виробництва; технічне переозброєння та модернізацію підприємства; удосконалення технологічних процесів; скорочення тривалості операційного циклу виробництва; застосування прогресивних форм організації та управління виробництвом; підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня промислово-виробничого персоналу [10].

Екстенсивними резервами є скорочення простоїв обладнання; підвищення якості ремонтів та обслуговування обладнання; збільшення кількості машино-змін роботи обладнання та зменшення кількості устаткування, що не працює; введення додаткового обладнання.

Висновки. Отже, аналіз поняття «основні засоби» показав, що автори по-різному трактують це поняття, називаючи їх або засобами праці, або матеріальними активами, або матеріально-речовими цінностями, але майже кожен з авторів зазначає, що вони використовуються протягом тривалого періоду і втрачають свою вартість частинами. З'ясовано сучасні методичні підходи щодо оцінки ефективності використання основних засобів. Для характеристики використання основних засобів слід застосовувати узагальнюючі показники — фондівіддачу та фондомісткість. Шляхи підвищення ефективності використання основних виробничих засобів та потужностей можна звести до двох груп: інтенсивних та екстенсивних.

Список використаних джерел

1. Бутинець Т.А. Основні засоби: точка зору економіста. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2017. Вип. 2 (23). С. 22-36.
2. Основні засоби: Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 затверджено Наказом Міністерства фінансів України від 27 квітня 2000 р. № 92 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>.
3. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JF5H901V.html.
4. Основні засоби: Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 16 від 1.01.2009. URL: http://www.minfin.gov.ua/document/92427/МСБО_16.
5. Михайлов А.М. Основні засоби: визначення та класифікація. *Вісник СДАУ*. 2011. Вип. 1(10). С. 156-159.
6. Чорна І.О. Ефективність використання основних виробничих фондів та розробка пропозицій щодо її поліпшення URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_gum/Dtr_ep/2009_2/files/Econ_02_2019_Chorna.pdf.
7. Кундеус О. Економічна діагностика ефективності використання основних засобів в умовах інноваційної економіки URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Ecan/2020_6/pdf/kundeus.pdf.
8. Ковальчук І.В. Економіка підприємства: навч. посіб. К.: Знання, 2008. 680 с.
9. Олійник Є.В. Удосконалення методики аналізу процесів відтворення основних засобів. *Економічний аналіз*. 2014. №. 18. С. 195-200.
10. Чуніхіна Т.С. Відтворення основних засобів та терміну корисного використання в межах стратегії розвитку підприємств. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018. Вип. 19. С. 79-83.
11. Коваленко О.В. Напрями підвищення ефективності використання основних фондів підприємства. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2014. Вип. 7. С. 20-27.
12. Рилєєв С.В. Удосконалення обліку основних засобів в системі управління матеріально-технічною базою підприємства URL: <http://intkonf.org/ken-dots-rileevsv-udoskonallya-obliku-osnovnih-zasobiv-v-sistemi-upravlinnya-materialnotehnichnoy-bazoyu-pidpriemstva/>

13. Гнатенко Є.П. Алгоритм аналізу основних виробничих засобів на підприємстві. *Економічний аналіз: збірник наукових праць*. Т. 26, № 1. 2016. С. 99-105.

14. Данилюк М.І. та Мирончук О.Р.,. Теоретичні аспекти політики управління основним капіталом на підприємстві в сучасних умовах. *Молодий вчений*. № 11 (63). 2018. С. 1107-1110.

Чорна Л.О., доктор економічних наук, професор,
професор кафедри управління та адміністрування
Житомирський інститут Міжрегіональної
Академії управління персоналом

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7142-4597>

Штифлюк В.В., магістрант 2-го року підготовки,
спеціальність «Фінанси, банківська справа та
страхування»,

Вінницький соціально-економічний
інститут університету «Україна»

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

LEGAL REGULATION OF ASSESSMENT OF THE FINANCIAL STATE OF THE ENTERPRISE

Анотація. В статті проведено аналіз ключових нормативно-правових актів, що регулюють питання оцінки фінансового стану підприємства. Аналіз здійснено методом дедукції, шляхом визначення загальних регуляторних актів що визначаються поняттєвий апарат результативності підприємницької діяльності та конкретних підходів до проведення оцінки фінансового стану підприємства.

Ключові слова: фінансовий стан, фінансова ефективність, нормативно-правове регулювання.

Abstract. The article analyzes the key normative legal acts regulating the assessment of the company's financial condition. The analysis was carried out by the method of deduction, by determining the general regulatory acts that determine the conceptual apparatus of the effectiveness of entrepreneurial activity and specific approaches to the evaluation of the financial state of the enterprise.

Keywords: financial condition, financial efficiency, legal regulation.

Постановка проблеми. Необхідність адаптації фінансово-економічної системи України до ключових викликів, зростання рівня загроз після початку україно-російської війни, зумовлює необхідність з одного боку зміни існуючої нормативно-правової бази з питань оцінки фінансового стану підприємства, а з іншого –

спричинює зростаючу необхідність у якісній фінансовій оцінці, що має попередити підприємство на ранніх етапах про можливі загрози та дати час на вжиття адекватних контрзаходів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання оцінки фінансового стану підприємства присвячено роботи таких дослідників, як: Крючко Л.С., Денисенко Н.П., Марусяк Н.Л., Панасюк Б.М., Чемчикаленко Р.А., та інших. Проте, корінна зміна умов господарювання, вимагає постійного моніторингу існуючої законодавчої бази, а також її адаптації до нових викликів.

Формулювання цілей. Метою статті є аналіз існуючої нормативно-правової бази оцінки фінансового стану підприємства із її оцінкою відповідності вимогам часу.

Виклад основного матеріалу. Діяльність будь-якого підприємства регулюється відповідними нормативно-законодавчими актами, і аспекти оцінки фінансового стану не є виключенням.

Аналізуючи нормативну базу аналізу та оцінки фінансової результативності діяльності, перш за все звернемось до Господарського кодексу України.

Так, згідно Господарського кодексу України підприємництво - це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

Відповідно законодавець розуміє підприємство як ключовий суб'єкт підприємницької діяльності, та визначає підприємство як самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому законами.

Підприємство є юридичною особою, має відокремлене майно, самостійний баланс, рахунки в установах банків та може мати печатки. Тобто оцінюючи фінансовий стан підприємства, ми маємо розуміти що аналізуються в виключно юридичні особи.

Відзначимо, що підприємства можуть створюватись як для здійснення підприємництва, так і для некомерційної господарської діяльності. Крім того, прибуток (дохід) суб'єкта господарювання (підприємства) є показником фінансових результатів його господарської діяльності, що визначається шляхом зменшення суми валового доходу суб'єкта господарювання за певний період на суму валових витрат та суму амортизаційних відрахувань.

Як висновок з двох попередніх абзаців ми можемо стверджувати, що прибуток, як базовий фінансовий результат господарської діяльності підприємства визначається виключно для підприємств, що займаються підприємницькою діяльністю. Для некомерційних підприємств дане твердження є хибним [1].

Аналізуючи нормативну базу регулювання підприємницької діяльності загалом та оцінки фінансового стану зокрема, відзначимо, що діяльність підприємства регулюється Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в

Україні» та вимогами Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності».

Стаття 11 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» визначає, що підприємства зобов'язані складати фінансову звітність на підставі даних бухгалтерського обліку, при цьому порядок та строки подання фінансової звітності, консолідованої фінансової звітності, звіту про управління та звіту про платежі на користь держави до органів державної влади визначаються Кабінетом Міністрів України [2].

У відповідному Порядку подання фінансової звітності більше детально визначається загальний алгоритм та зміст звітування. Так, дія порядку поширюється на всіх юридичних осіб незалежно від організаційно-правової форми господарювання і форми власності, а також на представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності, які зобов'язані вести бухгалтерський облік та подавати фінансову звітність згідно із законодавством. Фінансова звітність та консолідована фінансова звітність складаються за національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку [3].

Отже, всі ключові практичні вимоги щодо унормування фінансової звітності підприємства, а також створення аналітичної бази для здійснення оцінки фінансового стану підприємства, містяться у НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності».

Норми цього Національного положення (стандарту) застосовуються до фінансової звітності і консолідованої фінансової звітності юридичних осіб (далі - підприємства) усіх форм власності (крім банків та бюджетних установ), які зобов'язані подавати фінансову звітність згідно із законодавством.

Вищезазначений стандарт формулює ключові вимоги до фінансової звітності, а отже і визначає основу для проведення оцінки фінансового стану. Зокрема, фінансова звітність має відповідати таким принципам, як:

- принцип автономності підприємства, за яким кожне підприємство розглядається як юридична особа, що відокремлена від власників; тому особисте майно і зобов'язання власників не повинні відображатись у фінансовій звітності підприємства;

- принцип безперервності діяльності, що передбачає оцінку активів і зобов'язань підприємства, виходячи з припущення, що його діяльність триватиме далі;

- принцип періодичності, що припускає розподіл діяльності підприємства на певні періоди з метою складання фінансової звітності;

- принцип історичної (фактичної) собівартості, що визначає пріоритет оцінки активів, виходячи з витрат на їх виробництво та придбання;

- принцип нарахування, згідно з яким доходи і витрати відображаються в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності в момент їх виникнення незалежно від часу надходження або сплати грошових коштів (грошей);

- принцип повного висвітлення, згідно з яким фінансова звітність повинна містити всю інформацію про фактичні та потенційні наслідки операцій та подій, яка може вплинути на рішення, що приймаються на її основі;

- принцип послідовності, який передбачає постійне (із року в рік) застосування підприємством обраної облікової політики. Зміна облікової політики повинна бути обґрунтована і розкрита у фінансовій звітності;

- принцип обачності, згідно з яким методи оцінки, що застосовуються в бухгалтерському обліку, повинні запобігати заниженню оцінки зобов'язань та витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства;

- принцип превалювання сутності над формою, за яким операції повинні обліковуватись відповідно до їх сутності, а не лише виходячи з юридичної форми;

- принцип єдиного грошового вимірника, який передбачає вимірювання та узагальнення всіх операцій підприємства у його фінансовій звітності в єдиній грошовій одиниці [4].

Маємо погодитись із тезою, що всі наведені принципи є такими, що їм має відповідати сама сутність аналізу та оцінки фінансового стану.

Крім того, в означеному стандарті наведено ключовий понятійний апарат, яким визначається сутність базових аналітичних показників, а отже і унеможлиблюється маніпуляція із здійснення оцінки фінансового стану.

Зокрема, у стандарті унормовується зміст таких базових показників оцінки фінансового стану, як:

- витрати – зменшення економічних вигод у вигляді зменшення активів або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілення власниками);

- доходи – збільшення економічних вигод у вигляді збільшення активів або зменшення зобов'язань, яке призводить до зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків власників);

- прибуток – сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати;

- чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) – дохід, що визначається шляхом вирахування з доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг (у тому числі платежів від оренди об'єктів інвестиційної нерухомості) наданих знижок, вартості повернутих раніше проданих товарів, доходів, що за договорами належать комітентам (принципалам тощо), та податків і зборів [4].

Законодавець відповідним чином унормував не тільки змістовну наповненість фінансової звітності, але й визначив відповідний порядок ведення такої звітності, що наведено у Методичних рекомендаціях щодо заповнення форм фінансової звітності [5].

Крім того, законодавцем визначені Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства. Рекомендації розроблено з метою визначення однозначних підходів під час аналізу фінансово-

господарського стану підприємств на предмет виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства. Отже ми можемо стверджувати, що використовуючи дані рекомендації, що містять єдиний законодавчо унормований алгоритм проведення оцінки фінансового стану ми отримуємо співставні та релевантні результати.

Під час проведення аналізу визначаються, в тому числі стан фінансово-господарської діяльності підприємства, структура його балансу (задовільна чи незадовільна); тенденції щодо динаміки основних показників ефективності діяльності підприємства.

Оцінка змін фінансового стану підприємства здійснюється за попередні три календарні роки для формування загального уявлення та загальних тенденцій його розвитку. За результатами аналізу показників складається висновок про спрямованість змін та їх вплив на стан платоспроможності підприємства.

Оскільки прибуток є ключовим узагальнюючим показником ефективності, відзначимо, що згідно рекомендацій, прибутковість підприємства оцінюється наявністю і розмірами прибутку від основної реалізації та чистого прибутку, а також показниками рентабельності. Одним із етапів аналізу прибутковості підприємства та його діяльності є аналіз рентабельності продукції, основної діяльності, сукупного та власного капіталу.

З метою визначення тих видів продукції, випуск яких є рентабельним та на які в майбутньому слід орієнтувати виробництво, а також видів продукції, випуск яких вважається економічно недоцільним, тобто їх виробництво слід припинити, потрібно провести аналіз рентабельності окремих видів продукції [6].

Висновки. Законодавча база відіграє досить важливу роль в діяльності підприємства, а діяльність підприємства в свою чергу не може існувати без втручання держави. Відмітимо, що в цілому існуюча нормативно-правова база відповідає викликам часу та є валідною та актуальною.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
2. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
3. Про затвердження Порядку подання фінансової звітності: Постанова Кабінету Міністрів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2000-%D0%BF#n12>
4. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>
5. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності: Наказ Міністерства фінансів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13#Text>

6. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства: Наказ Міністерства економіки України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0014665-06#Text>
7. Денисенко М.П. Заходи покращення фінансового стану підприємства у сучасних умовах господарювання. *Економіка і держава*. 2019. № 12. С. 61-65. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2019.12.61>
8. Омельченко О.В., Швед В.В., Штифлюк В.В. Про деякі питання оцінки фінансового стану підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2022. № 68. С. 145-150.
9. Фінансовий аналіз. Чернівці. Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. 2020. 172 с.
10. Швед В.В., Дробязко О.О. Фінансове планування на підприємствах. *Подільський науковий вісник*. Вінниця. 2017. №1. С. 112-114.
11. Швед В., Свиридчук Я. Теоретико-методичні засади визначення фінансової ефективності на підприємстві. *Матеріали VII Міжнародної науково-практичної інтернет конференції: Наука і життя: сучасні тенденції, інтеграція у світову наукову думку*. 2011. С. 83-85

РОЗДІЛ II. УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

Балахонова О.В., доктор економічних наук, професор,
професор кафедри бізнесу і права,
Вінницький соціально-економічний
інститут університету «Україна»
Попік І.А., здобувач 4-го року підготовки,
спеціальність «Фінанси, банківська справа та
страхування»,
Вінницький соціально-економічний
інститут Університету «Україна»

МЕТОДИ АДМІНІСТРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

METHODS OF ADMINISTRATIVE MANAGEMENT ARE ON ENTERPRISES

Анотація. У статті зазначено, що адміністративні методи є способом здійснення управлінських дій на персонал підприємств і базуються на владі, дисципліні і стягненнях. Розглянуто основні методи адміністративної дії на підприємствах: організаційні дії; розпорядчі дії; матеріальна відповідальність і стягнення; дисциплінарна відповідальність і стягнення; адміністративна відповідальність і стягнення. Виділено позитивні і негативні сторони адміністративних методів управління.

Ключові слова: адміністративне управління, методи адміністративного управління, переваги адміністративного управління, недоліки адміністративного управління

Abstract. It is marked in the article, that administrative methods are the method of realization of the administrative operating on the personnel of enterprises and are based on power, discipline and penalties. The basic methods of administrative action are considered on enterprises: organizational actions; prescriptive actions; property accountability and penalty; disciplinary responsibility and penalty; administrative responsibility and penalty. The positive and negative sides of administrative methods of management are selected.

Keywords: administrative management, methods of administrative management, advantage of administrative management, lacks of administrative management

Постановка проблеми. Головним завданням, що постає перед керівниками та власниками підприємств в сучасних економічних умовах, є забезпечення методів підвищення ефективності їх діяльності. Проте, критерії і методи управління фінансово-господарською діяльністю підприємств змінюються під впливом часу, внаслідок чого, з одного боку відбувається їх розвиток та доповнення, а з іншого

боку, спостерігається їх недостатності для вирішення завдань управління всіма процесами на підприємстві. У теорії і практиці управління підприємствами це означає поступовий перехід від фіксування результатів роботи, аналізу його діяльності, вирішування оперативних завдань, до цільового управління, що базується на стратегічному підході. При цьому, велика увага приділяється моделюванню фінансово-господарських процесів на підприємствах як основі майбутнього управління його діяльністю. Дані процеси надають можливості описати, як, в якій послідовності і за участю яких структурних підрозділів підприємств виконуються їх основні функції. Структуризація потоків інформації, залучення до інформаційного обміну працівників підприємств, а також їх підрозділів, дозволяє, використовуючи сучасні інноваційні методи і моделі, підвищити конкурентоспроможність підприємств шляхом покращення системи управління на всіх рівнях діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми теорії і практики методів адміністративного управління на підприємствах широко висвітлені в працях вчених-економістів. Серед наукових робіт в цій галузі насамперед слід відмітити праці І. Ансоффа, М.Г. Брауна, А.Л. Гапоненко, П. Дойля, Р. Каплана, М. Меськона, П. Нівена, А.Н. Петрова, В.Е. Рохчина, Л.А. Трофімової, Е.В. Шатровою, і інших.

Формулювання цілей. Метою статті є дослідження методів адміністративного управління на підприємствах.

Виклад основного матеріалу. В сучасній науковій літературі представлено безліч методів управління підприємствами. Розглянемо основні методи управління підприємствами з точки зору ефективності управління його діяльністю.

На сьогоднішній день адміністративні методи є способом здійснення управлінських дій на персонал підприємств і базуються на владі, дисципліні і стягненнях.

Розрізняють п'ять основних методів адміністративної дії, а саме:

- організаційні дії;
- розпорядчі дії;
- матеріальна відповідальність і стягнення;
- дисциплінарна відповідальність і стягнення;
- адміністративна відповідальність і стягнення [1-7].

Організаційні дії – засновані на підготовці і затвердженні внутрішніх нормативних документів, що регламентують діяльність персоналу підприємств.

До них відносяться: статут підприємств, колективний договір, правила трудового розпорядку, організаційна структура управління, штатний розклад, положення про підрозділи, посадові інструкції, організація робочого місця. Дані документи (окрім статуту підприємств) можуть оформлятися у вигляді стандартів підприємств і обов'язково вводяться в дію наказом керівника. Вони обов'язкові для всіх працівників, і їх недотримання спричиняє за собою застосування дисциплінарних стягнень [8,9].

На підприємствах, в яких присутній належний рівень організаційного контролю,

спостерігається високий рівень трудової дисципліни, значно знижується потреба в застосуванні. На тих підприємствах, що не довели адміністративне управління до стандартів і регламентів, потребується постійне оперативне керування їх діяльністю. Також, реалізація організаційних дій в значній мірі залежить від менталітету працівників, їх бажання працювати по правилах, затверджених адміністрацією. Тому, використання організаційної дії ефективно з паралельним застосуванням соціально-психологічних методів і вихованням корпоративної культури [10].

Розпорядчі дії направлені на досягнення поставлених цілей управління, дотримання внутрішніх нормативних документів або підтримку системи управління підприємствами шляхом прямого адміністративного регулювання.

До них відносяться: цільове планування; нормування праці; координація виконання робіт; контроль виконання; накази; розпорядження; вказівки і інструкції, які спрямовані на оперативне регулювання управлінського процесу в короткі терміни і для обмеженого числа співробітників.

Матеріальна відповідальність і стягнення з працівників виражаються в їх обов'язку відшкодувати збиток, що був заподіяний працівником.

До них відносяться: відповідальність за затримку трудової книжки (з вини адміністрації), добровільне відшкодування збитку підприємству, утримання із зарплати, повна матеріальна відповідальність, колективна матеріальна відповідальність [11-13].

Дисциплінарна відповідальність і стягнення застосовуються у випадках порушення трудового законодавства, коли має місце дисциплінарне порушення, під яким розуміється невиконання трудових обов'язків працівником.

До них відносяться: зауваження, догана, сувора догана, пониження в посаді, звільнення [11-13].

Адміністративна відповідальність і стягнення застосовуються у випадках здійснення адміністративних правопорушень, регульованих чинним законодавством. Факт застосування адміністративної відповідальності не спричиняє за собою судимості і звільнення з роботи.

До них відносяться: попередження, штраф, виправні роботи [11-13].

Отже, розглянувши методи адміністративного управління на підприємствах, ми можемо виокремити позитивні і негативні їх сторони.

До позитивних сторін методів адміністративного управління слід віднести: підвищення рівня управління (статут підприємств, посадові інструкції, правила внутрішнього розпорядку, колективний договір), підвищення ефективності керування (накази, розпорядження, усні вказівки на всіх рівнях управління, застосування системи контролю виконання розпоряджень), баланс між адміністративними методами покарання і заохочення (зменшення плинності кадрів, аналіз причин звільнення розробка і заходів по їх усуненню, адміністративне заохочення працівників за досягнуті результати).

До негативних сторін методів адміністративного управління слід віднести: неефективну організаційну дію на працівників (відсутність вільного доступу до

статуту підприємств, затвердження формальних колективних договорів, конфронтацію з профспілками, затвердження застарілих положень про підрозділи), неефективність управлінських дій (суперечливість або розпливчатість наказів і інструкцій, відсутність належної системи контролю виконання на підприємствах), дисбаланс між адміністративними методами покарання і заохочення (зростання плинності кадрів, відсутність аналізу причин звільнення, байдуже ставлення до звільнення працівників).

Таким чином, ми можемо виділити основні переваги і недоліки адміністративних методів управління на підприємствах в сучасних економічних умовах.

До переваг адміністративних методів управління на підприємствах слід віднести їх ефективність в простих ситуаціях, встановлення суворої дисципліни, належне виконання посадових обов'язків.

Серед недоліків адміністративних методів управління необхідно відмітити відсутність творчого ставлення до праці, концентрацію влади, обов'язковість документального оформлення всіх рішень, що у свою чергу збільшує термін їх реалізації.

Отже, адміністративні методи управління на підприємствах спрямовані на досягнення поставлених завдань, але не заохочують ініціативність.

Висновки. Адміністративні методи управління активні, оскільки на їх основі відбувається вплив на діяльність підприємств. Дані методи орієнтовані або на пряме примушення працівників до певної поведінки, або на створення можливості такого примушення.

Умовами застосування даних методів є надання переваги однозначним способам вирішення завдань, необхідність дотримання жорсткої дисципліни. Тому, на практиці адміністративні методи реалізуються у вигляді конкретних завдань працівникам, при цьому керівництво має можливість в односторонньому порядку забороняти або встановлювати певний порядок здійснення робочих процесів.

Список використаних джерел

1. Балахонова О.В. Удосконалення обліку постачань на основі побудови моделі партнерства. *Електронне наукове фахове видання «Глобальні та національні проблеми економіки»*. 2015. Вип. 3. С. 816-820.
2. Гріщенко І.В., Балахонова О.В. Економічна сутність грошових коштів підприємства. *Розвиток освіти, науки, економіки в умовах інтеграційних процесів: зб. наук. праць*. 2017. Т 1. С. 25-27.
3. Гріщенко І.В., Балахонова О.В. Система забезпечення інвестиційно-інноваційної діяльності підприємств. *Шляхи активізації інноваційної діяльності в освіті, науці, економіці: зб. наук. праць*. 2016. Вінниця. Т 1. С. 145-147.
4. Гріщенко І.В., Балахонова О.В. Методологічні аспекти контролю грошових активів та дебіторської заборгованості. *Соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства: зб. наук. праць*. 2018. Т 1. С. 153-155
5. Гріщенко І.В., Балахонова О.В., Бондар І.М. Основні завдання аналізу та

оцінки доходів підприємств. *Подільський науковий вісник. Науки: економіка, педагогіка.* 2017. № 4. С. 19-23.

6. Гріщенко І.В., Балахонова О.В., Васалатій О.М. Методика фінансового контролю запасів підприємств. *Подільський науковий вісник. Науки: економіка, педагогіка.* 2017. № 4. С. 23-26.

7. Гріщенко І.В., Балахонова О.В., Канівець С.В. Методика аналізу заборгованості підприємств. *Подільський науковий вісник. Науки: економіка, педагогіка.* 2017. № 4. С. 26-31.

8. Гріщенко І.В., Балахонова О.В., Кравець В.В. Фінансовий контроль в системі управління трудовими ресурсами підприємства. *Подільський науковий вісник. Науки: економіка, педагогіка.* 2017. № 4. С. 118-122.

9. Балахонова О.В. Обґрунтування соціально-економічних параметрів суспільного життя на регіональному рівні. *Науковий журнал «Економіка: реалії часу».* 2015. № 6 (22). С.24-31.

10. Балахонова О.В. Подвійність управлінського консультування: професійна діяльність і ділова активність. *Ринкова економіка : сучасна теорія і практика управління: зб. наук. праць.* 2018. Вип. 1/38. Т. 17. С.42-52.

11. Балахонова О.В. Сучасні тенденції в системі управлінської звітності в контексті євроінтеграційних процесів. *Матер. III міжнар. науково-практ. конф. «Фінансові та економічні аспекти підприємництва» (12-13 грудня 2018).* Ірпінь. 2018. С. 113-115.

12. Балахонова О.В., Коломієць М.В. Ресурсна база сучасного розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. *Економіка. Фінанси. Право.* № 11/1. 2017. С. 54-58.

13. Балахонова О.В., Захарченко Н.В. Теорія і практика регулювання економічних відносин у нестабільному середовищі. *Міжн. наук. вир. журнал «Сталий розвиток економіки».* № 2. 2017. С.83-89.

Євась Т.В., старший викладач
кафедри бізнесу і права,
Вінницький соціально-економічний
інститут Університету «Україна»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9637-7241>

Вацак Г.А., здобувач 4-го року підготовки,
спеціальність «Менеджмент»

Вінницький соціально-економічний
інститут Університету «Україна»

Гончар Т.П., здобувач 4-го року підготовки,
спеціальність «Менеджмент»

Вінницький соціально-економічний
інститут Університету «Україна»

АНТИКРИЗОВИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЙОГО ЕФЕКТИВНОСТІ

ANTI-CRISIS MANAGEMENT OF THE ENTERPRISE AND ENSURING ITS EFFICIENCY

Анотація. У статті досліджено сутність, цілі та завдання антикризового менеджменту. Розглянуто концептуальну модель антикризового менеджменту підприємства. Визначено сутність діагностики кризового стану та її напрямки. Запропоновано критерії та підходи до оцінки ефективності антикризового менеджменту.

Ключові слова: криза, антикризовий менеджмент, діагностика кризового стану, ефективність, оцінка ефективності.

Abstract. The article examines the essence, goals and tasks of anti-crisis management. The conceptual model of anti-crisis management of the enterprise is considered. The essence of the diagnosis of the crisis state and its directions have been determined. Criteria and approaches to assessing the effectiveness of anti-crisis management are proposed.

Key words: crisis, anti-crisis management, diagnosis of a crisis state, efficiency, evaluation of efficiency.

Постановка проблеми. Сучасний стан економіки України характеризується стрімкими змінами, значною складністю господарювання та високим ризиком. Це порушує стабільність діяльності та поглиблює кризові ситуації на підприємствах.

Виходячи з цього, особливу актуальність набуває вивчення можливостей ефективного управління підприємством в кризових умовах, загострюються питання визначення глибини кризи та причин її появи, дослідження симптомів та факторів її розвитку, пошуку та впровадження в практику таких форм і методів управління, використання яких дозволяло б успішно виводити підприємство з кризового стану, а

в оптимальному варіанті – не допускати його появи та розвитку. При цьому виведення підприємства з кризи не повинно відбуватися хаотично та безсистемно, воно має бути належним чином організовано та скоординовано – це дозволяє зробити антикризовий менеджмент, що повинен характеризуватись ефективністю.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти антикризового менеджменту досліджуються значною кількістю науковців. Зокрема таким, як: Болотнов Д.Г., Васильєв О.В., Воєнна К.І., Гобела В.В., Гой В.В., Живко З.Б., Ковалевська А.В., Кравчук Л.С., Кривов'язюк І.В., Леськів Г.З., Мартинець В.В., Мельник С.І. та іншими.

Проте, окремі питання щодо забезпечення ефективності антикризового менеджменту підприємства потребують подальшого дослідження.

Формулювання цілей статті. Метою статті є розкриття сутності, цілей та завдань антикризового менеджменту; особливостей діагностики кризової ситуації на підприємстві та забезпечення ефективності антикризового менеджменту.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні антикризовий менеджмент став однією з найбільш важливих сфер діяльності підприємства.

Антикризовий менеджмент – це система управлінських заходів і рішень, спрямованих на діагностику, попередження, профілактику, ліквідацію кризових явищ і нейтралізацію дії кризи в майбутньому [6].

Головні цілі антикризового менеджменту підприємства наведені у табл. 1.

Таблиця 1

Цілі антикризового менеджменту *

Цілі	Сутність
Організаційні	- цілі, які передбачають удосконалення системи та організаційної структури підприємства, зміну менеджменту підприємства та/чи організаційно-правової форми
Виробничі	- цілі, які, передбачають розширення асортименту, зниження виробничих витрат, випуск нових видів продукції, зниження відсотку браку
Фінансові	- цілі, які передбачають забезпечення належного рівня прибутковості, платоспроможності, ліквідності рентабельності виробничої діяльності, ефективне управління грошовими потоками
Кадрові	- цілі, які, передбачають формування сприятливих умов роботи персоналу підприємства та зниження соціальної і психологічної напруги в трудовому колективі під час кризи
Збутові	- цілі, які передбачають формування ефективної системи логістики, зменшення збутових витрат, оптимізація транзакційних витрат укладання торговельних транзакцій
Маркетингові	- цілі, які спрямовані на удосконалення комплексу маркетингу, а саме: товару, ціни, розподілу, просування
Інноваційні	- цілі, які передбачають інноваційний розвиток промислового підприємства у всіх сферах діяльності підприємства

* Джерело: складено авторами на основі [1, с. 173-174; 8].

Запровадження антикризового менеджменту на підприємстві повинно вирішувати такі завдання, як:

- 1) прогнозування виникнення, розвитку та ймовірних наслідків кризового стану, адекватна (відповідно до ступеня загрози) підготовка;
- 2) антикризовий супровід, що передбачає управління динамікою розвитку кризового стану (прискорити, сповільнити, пом'якшити, посилити) та забезпечення діяльності підприємства у кризовому стані;
- 3) організація та координація ефективних дій для послаблення негативних наслідків кризи;
- 4) превентивний супровід з метою завчасної підготовки на випадок настання кризи, у тому числі з використанням факторів і наслідків попередньої кризи для розвитку підприємства [3].

Концептуальна модель антикризового менеджменту передбачає виконання кількох етапів (рис. 1).

Рис. 1. Концептуальна модель антикризового менеджменту [2, с. 60]

На будь-якому підприємстві антикризовий менеджмент повинен починатися з діагностики його стану, що включає якісно-кількісний аналіз різних негативних показників, що сигналізують про наближення можливої кризи.

Діагностика – це діяльність з оцінки стану підприємства з метою визначення проблем його розвитку та ймовірності настання кризи. Цей процес є

дослідницьким, пошуковим, пізнавальним. Найбільш корисне застосування діагностики для визначення реального стану процесів управління.

Доцільно визначити такі напрямки діагностування кризи:

- виявлення проблем щодо негативних наслідків діяльності підприємства;
- проведення цільового фінансового аналізу;
- встановлення наявності або відсутності кризової ситуації;
- дослідження цілей функціонування підприємства та методи їх реалізації [5, с. 78-83].

Для діагностики кризових явищ використовують наступні методи: статичне діагностування; аналітичне діагностування; експертне діагностування;

лінійне програмування; динамічне програмування і діагностичне моделювання.

Крім того, доцільним є проведення моніторингу зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства методом моментних спостережень, що базується на теорії ймовірності та економічній статистиці, аналізу фінансового стану підприємства, інтегральної оцінки показників й моделі оцінки платоспроможності підприємства, комплексного підходу до діагностування стану підприємства [7, с. 39].

Для забезпечення успішного розвитку підприємства та збільшення його економічних вигод актуальним також є здійснення постійного моніторингу за результатами діяльності на основі показників економічної ефективності діяльності підприємства. Зокрема, це:

- показники ефективності використання основних засобів: фондоддача, фондомісткість, рентабельність основних засобів, коефіцієнт інтенсивного використання обладнання, коефіцієнт змінності обладнання;

- показники ефективності використання оборотних фондів: коефіцієнт оборотності, коефіцієнт завантаження, тривалість обороту, рентабельність оборотних коштів;

- показники ефективності використання праці: продуктивність праці, трудомісткість продукції, фондоозброєність, зарплатомісткість продукції;

- показники ефективності використання окремих видів діяльності: коефіцієнт ефективності капітальних вкладень, термін окупності капітальних вкладень, зведені витрати;

- узагальнюючі показники ефективності господарської діяльності підприємства: норма прибутковості, рентабельність продукції рентабельність активів, рентабельність власного капіталу, рентабельність одного виду продукції, рентабельність продажу, рентабельність операційної діяльності, рентабельність звичайної діяльності, рентабельність господарської діяльності, коефіцієнт ефективності застосовуваних ресурсів.

У цьому аспекті зростає роль оцінки як передумови формування висновків та розробки стратегічних програм підприємства. Результати оцінки виступають основою для виявлення чинників впливу на показники діяльності підприємства та прийняття управлінських рішень [4, с. 55-56].

Дотримуючись принципів антикризового управління, враховуючи індивідуальні особливості підприємств, для кожного з них можна створити умови для ефективного антикризового управління.

Ефективність антикризового управління на підприємстві можна охарактеризувати наступними критеріями:

1) покращення у порівнянні з початком реалізації антикризових процедур найважливіших показників діяльності та фінансового стану підприємства за період антикризового управління;

2) швидкість позитивних змін на одиницю часу;

3) економічність отримання позитивного ефекту;

4) достатність змін для відновлення параметрів життєздатності підприємства.

Ці критерії можуть стати підґрунтям системи локальних і загальних показників ефективності антикризового управління, за допомогою яких оцінюватимуться альтернативні антикризові пропозиції та формуватимуться висновки стосовно ефективності системи антикризового управління підприємством у цілому [3].

Вдосконалити систему антикризового менеджменту підприємства дозволяє також система оцінки ефективності управління, що повинна відбуватись на постійній основі. Адже оцінка ефективності системи менеджменту підприємства являє собою ефективний інструмент інформаційно-аналітичного забезпечення управлінської діяльності та може бути використана як для стратегічних, так і для тактичних цілей протистояння кризам.

В теорії та практиці склались п'ять найбільш поширених підходів до оцінки ефективності системи менеджменту:

- **цільовий:** оскільки головною метою діяльності будь-якої системи управління є досягнення організацією встановлених цілей її основної діяльності найбільш раціональним (економічним) способом, тому, відповідно, ефективність управління вимірюється ступенем досягнення організацією показників, що характеризують головні цілі її діяльності;

- **функціональний:** дозволяє визначити ефективність управління з точки зору організації праці та функціонування управлінського персоналу, тобто спирається на результати та витрати самої управлінської системи;

- **композиційний:** ставить за мету визначення ступеню впливу управлінської праці на результати діяльності організації в цілому (продуктивність праці в організації; розмір зниження собівартості продукту; обсяги приросту прибутку; обсяги реалізації продукції тощо);

- **множинний:** дозволяє оцінити ефективність управління за допомогою синтетичних (узагальнюючих) показників, що охоплюють декілька найважливіших аспектів управлінської діяльності конкретної організації;

- **поведінковий:** заснований на вимірюванні ступеня задоволення потреб всіх груп, зацікавлених у результатах діяльності організації: зовнішні (споживачі,

постачальники, акціонери, держава тощо) та внутрішні (підрозділи, групи, індивіди) [9, с. 42].

Висновки. Антикризовий менеджмент підприємства має бути зосереджений не тільки на подоланні існуючого кризового стану, а в першу чергу на виявленні його симптомів на ранній стадії та на запобіганні кризових явищ, що можна досягти лише з достатнім рівнем конкурентоспроможності та економічної стабільності.

Таким чином, важливо організувати антикризовий менеджмент на належному рівні і підтримувати його. Це пов'язано ще і з тим, що з плином часу відбувається наростання темпів і складності процесів на підприємстві. Відбувається розвиток діяльності, а отже, і управління, а для того щоб управління було ефективним, воно повинно випереджати розвиток.

Список використаних джерел

1. Болотнов Д.Г. Особливості антикризового управління вітчизняними підприємствами. *Innovation and Sustainability*. 2022. № 2. С. 171-176.
2. Гобела В.В., Живко З.Б., Леськів Г.З., Мельник С.І. Управління кризовими ситуаціями: навч. посіб. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2022. 228 с.
3. Гой В.В., Васильєв О.В. Антикризове управління корпоративними підприємствами: теоретичні аспекти. *Ефективна економіка*. 2018 № 8. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2018/157.pdf.
4. Євась Т.В., Коломієць А.М. Методичні підходи до оцінки ефективності системи менеджменту підприємства. *Подільський науковий вісник*. 2019. Вип. № 2(10). С. 39-45. URL : https://pnv.in.ua/images/Magazine/2_2019.pdf#page=39.
5. Ковалевська А.В. Антикризове управління підприємством: конспект лекцій. Харків : ХНУМГ ім. О.М. Бекетова, 2016. 140 с.
6. Кравчук Л.С., Воєнна К.І. Антикризовий менеджмент як інструмент недопущення загрози банкрутства. *Ефективна економіка*. 2012. №4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1089>.
7. Кривов'язюк І.В. Антикризове управління підприємством : навч. посіб. 3-тє видання, доповн. і переробл. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2020. 396 с.
8. Мартинець В.В. Особливості антикризового управління промисловим підприємством. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2015. Вип. 11. Ч. 4. С. 48-51.
9. Ткаченко М.І., Євась Т.В., Афоніна А.О. Оцінка економічної ефективності діяльності підприємства. *Подільський науковий вісник*. 2020. Вип. № 3(15)-4(16). С. 39-45. URL: <http://www.pnv.in.ua/images/Magazine/3-4-2020.pdf#page=53>.

*Андрощук К. М., викладач кафедри іноземних мов
Вінницький національний технічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3738-8566>*

**АНГЛОМОВНІ ФАХОВІ ПУБЛІКАЦІЇ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ
ІНШОМОВНИХ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК
У СТУДЕНТІВ ТЕХНІЧНИХ ЗВО**

**SCIENTIFIC ARTICLES IN ENGLISH AS A TOOL OF THE
DEVELOPMENT OF STUDENTS' COMMUNICATIVE ABILITIES
IN THE TECHNICAL HIGH EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS**

Анотація. У статті досліджені різні види та форми роботи студентів закладів вищої освіти технічного спрямування із фаховими англомовними публікаціями в процесі вивчення англійської мови; укладений перелік рекомендованих сучасних наукових статей із англомовних сайтів; визначена ефективність цього виду роботи у формуванні іншомовних комунікативних навичок студентів при поєднанні цього методу з іншими традиційними й інноваційними методами навчання.

Ключові слова: навчання англійської мови у технічних ЗВО, іншомовні комунікативні навички, інноваційні технології викладання, інформаційні технології, сучасні методи навчання.

Abstract. Teaching a foreign language in the technical educational establishments has its own specifics, since students have different initial levels of English competence, and the number of academic hours allocated to learning a foreign language is critically small. In this regard, much attention is paid to the students' independent work. One of the types of this work is reading professional scientific articles in a certain professional field, such as economics, electronics, architecture, programming, etc.

The article examines various types and forms of the technical students' work with the scientific articles in the process of learning English. Author also compiled list of recommended modern scientific articles from English-speaking websites and determined the effectiveness of this type of work in the development of students' foreign language communicative abilities.

Keywords: teaching English in technical educational establishments, communicative abilities, innovative teaching technologies, information technologies in teaching, modern teaching methods.

Постановка проблеми. Жорстка конкуренція на ринку праці вимагає від майбутніх працівників досить значний перелік знань, умінь і навичок. Однією з

найважливіших вимог як в українських, так й у міжнародних компаніях є володіння англійською мовою на високому рівні. При чому перевагу віддають тим претендентам на посаду, які досконало володіють специфічною термінологією та можуть вільно описувати складні технологічні процеси іноземною мовою.

У 2013 році Міжнародна організація праці (ILO) презентувала аналіз вимог на ринку праці до випускників вищих навчальних закладів. Результати цього аналізу невтішні, адже, згідно із ними, велика кількість дипломованих спеціалістів не відповідає очікуванням роботодавців. Однією з головних причин невідповідності стали недостатній рівень знання іноземної мови та низький рівень комунікативних навичок [4, с. 82].

Саме тому основною метою викладання початкової дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням» у закладах освіти технічного спрямування є формування специфічних іншомовних комунікативних навичок, які забезпечуватимуть студентам високу конкурентну спроможність на ринку праці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням викладання іноземних мов у закладах вищої освіти присвячено чимало праць українських та зарубіжних науковців. Так, зокрема проблемам запровадження інноваційних технологій у навчальний процес присвятили свої праці І. Дичківська, Г. Козлакова, Т. Кроул, С. Камінські, В. Маригодов, Д. Поделл, А. Слободянюк, А. Щукін та ін. Специфіку застосування інтерактивних методів вивчення англійської мови описали Н. Годованець, В. Леган, Т. Мельнікова, О. Пасічник, Е. Род та інші. Різні аспекти викладання англійської мови у нелігвістичних ЗВО досліджували Н. Білан, А. Білоцерковець, Г. Бушко, Б. Гриднєва, О. Дігтяр, І. Зозуля, Л. Конопляник, О. Матвеєнко, Ю. Мосіна, З. Осада, Т. Танцура, О. Тимофєєва, Т. Шаргун.

Не зважаючи на велику кількість праць, присвячених цій темі, проблема опрацювання наукових автентичних текстів як засобу формування іншомовної компетенції у майбутніх працівників технічних спеціальностей залишилася нерозкритою, що й зумовило актуальність нашої розвідки.

Метою статті є дослідження різних видів та форм роботи із фаховими англомовними публікаціями в процесі вивчення англійської мови студентами технічних університетів.

Виклад основного матеріалу. У розпорядженні сучасних викладачів ЗВО є широкий перелік інноваційних засобів навчання, причому під застосуванням новітніх інформаційних технологій в навчанні «розуміють не лише застосування сучасних технічних засобів і технологій, але і використання нових форм і методів викладання іноземної мови і новий підхід до процесу навчання в цілому» [5, с. 277]. Однак «впровадження в навчальний процес нових технологій зовсім не виключає традиційні методи навчання, а гармонійно сполучається з ними на всіх етапах навчання: ознайомлення, тренування, застосування, контролю» [1, с. 334].

Викладання іноземної мови в закладах вищої освіти технічного спрямування має свою специфіку, оскільки студенти мають різний початковий рівень англомовної компетенції, а кількість академічних годин, які виділяються для вивчення іноземної

мови, є критично малою [6]. У зв'язку з цим велика увага приділяється самостійній роботі студентів, а тому опрацювання англомовних фахових публікацій є одним із ефективних засобів мотивації студентів до навчання та підвищення рівня їхньої комунікативної компетенції.

Маючи практично необмежений доступ до мережі Інтернет, студенти за наданим викладачем гіперпосиланням можуть без проблем завантажити на свої електронні пристрої текст публікації, щоб мати змогу його опрацювати. Головним критеріями, за якими здійснюється вибір статті, є її актуальність, інформаційна цінність та доступність.

Наприклад, студентам економічних спеціальностей буде не лише корисно, але й цікаво прочитати про зміну споживацького інтересу під час пандемії COVID-19 у таких публікаціях: «The Science of Supply and Demand» (David F. Perkins) [8]; «The supply and demand of news during COVID-19 and assessment of questionable sources production», (Pietro Gravino, Giulio Prevedello, Martina Galletti, Vittorio Loreto) [9], або про ірраціональну поведінку споживачів у статті «The law of demand and the loss of confidence effect: An experimental study», (Jiří Mazurek, Carlos Fernández García, Cristina Rico) [10].

Студентам-програмістам варто надати для ознайомлення статті про мови програмування: «Which programming language is best for economic research: Julia, Matlab, Python or R?» (Alvaro Aguirre, Jon Danielsson) [11], «Here's why you should use Python for scientific research» (Vinay R. Rao) [12] або про те, як завдяки іграм та відео можна опанувати програмування: «What do students learn about programming from game, music video, and storytelling projects?» (Joel C. Adams, Andrew R. Webster) [13].

Актуальними для студентів будівельних спеціальностей будуть публікації про особливості використання певних будівельних матеріалів: «A Home Made of Wood: Consumer Experiences of Wooden Building Materials» (Noora Viholainen, Eliisa Kylkilahti, Minna Autio, Anne Toppinen) [14], а також про різні способи застосування цих матеріалів «Durable Construction Material» (John L. Clarke) [15].

Такі статті надаються студентам на самостійне опрацювання, попередньо здійснивши з ними спільний переклад англійських рідковживаних специфічних слів та термінологічних конструкцій. Результатом опрацювання може бути коротке обговорення статті на занятті або написання анотації до тексту.

Таким чином студенти не лише збагачують свій професійний лексикон та розвивають здатність перекладати автентичні тексти, але й отримують практичні навички роботи із першоджерелами, що неодмінно позитивно позначається на якості їхніх наукових проектів, курсових та дипломних робіт, а також дає їм можливість відстежувати базові тенденції розвитку певної галузі у контексті міжнародного співробітництва.

Не менш продуктивним видом роботи із автентичними іншомовними публікаціями є засідання круглого столу, де кожен його учасник (чи група учасників)

висвітлює певну частину теми, спираючись на наданий педагогом текст, доповнюючи її додатковою інформацією з інших джерел [7]. Майбутнім програмістам можна запропонувати тему: «Top Programming Languages For Data Science In 2022» [16], для висвітлення якої вони можуть поділитися на 4 групи, відповідно до мови програмування, яку вони обрали:

1. Java;
2. C++;
3. Python;
4. SQL and NoSQL.

Студенти-будівельники можуть продемонструвати свою професійну компетентність, підготувавши коротку, але інформативну міні-доповідь на тему: «17 Innovative Construction Materials Changing How We Build» [17], обравши для опису один або два будівельний матеріали, а майбутнім економістам стане пізнавальною тема: «Advantages of a Market Economy» [18].

Дещо складнішим видом роботи з англomовними фаховим статтями є дискусія за прочитаним текстом, оскільки для того, щоб брати участь в обговоренні, студенти повинні вільно володіти специфічною термінологією, будувати складні речення, використовуючи відповідні граматичні форми, та уміти komponувати власні спонтанні висловлювання, формулюючи аргументи або контраргументи [2; 3]. Через високий рівень складності такого виду діяльності ми рекомендуємо застосовувати його на другому році вивчення іноземної мови.

Змістовними та професійно спрямованими є дискусії на такі теми: «What Is Modern Architecture, Anyway?» (Erin Migdol) [19], «Does Computer Game Design and Programming Benefit Children?» (Jill Denner, Shannon Campe, Linda Werne) [20], «Command Economy: Advantages and Disadvantages» (Greg Depesio) [21].

Загалом питання визначення переваг / недоліків будь-якого предмету дослідження надає широкий спектр тем для дискусій, наприклад:

- «Advantages and Disadvantages of the Python»;
- «Advantages and Disadvantages of Leasing a Car»;
- «Advantages and Disadvantages of a C Corporation»;
- «Advantages and Disadvantages of Wooden Building Materials»;
- «Advantages and Disadvantages of Focus Groups» тощо.

Такі дискусії дозволяють студентам відійти від звичних шаблонів висловлювання, дають можливість висловлювати свою думку, розширюють загальний та професійний кругозір, а найголовніше – підвищують рівень комунікативної та соціальної компетенції майбутнього фахівця.

Висновки. Отже, англomовні фахові публікації є ефективним засобом формування іншомовних комунікативних навичок у студентів технічних закладів вищої освіти у комбінації з іншими традиційними й інноваційними методами навчання.

Список використаних джерел:

1. Андрощук К. М., Горчинська Л.В., Пустовіт Т.М. Специфіка використання

Інтернет-ресурсів у процесі вивчення англійської мови студентами нелінгвістичних ВНЗ. *Наукові записки національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2015. Вип. 51. С. 291-293.

2. Білан Н. Комунікативний метод навчання іноземних мов студентів немовних ВНЗ. *Молодь і ринок*. 2012. № 5. С. 149-153.

3. Білоцерковець А. Новітні методи викладання іноземної мови за професійним спрямуванням у ВНЗ. *Дослідження та впровадження в начальний процес сучасних моделей викладання іноземної мови за фахом* : зб. матеріалів III Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. з питань методики викладання іноземної мови. 2017. С. 21-22.

4. Попа А., Колишко Р., Попова Н., Панзіка Ф. Дослідження та аналіз вакансій і потреб у кваліфікованих кадрах у країнах ЄС, Республіці Молдова та в Україні. *Міжнародна організація праці, Група технічної підтримки з питань гідної праці та Бюро. МОП для країн Центральної та Східної Європи*. 2013. С. 82. URL: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@europe/@rogeneva/@srobudapest/documents/publication/wcms_244735.pdf

5. Слободянюк А. А. Організація навчального процесу вивчення англійської мови з використанням інформаційних технологій у вищих навчальних закладах. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. 2011. № 93. С. 276-280.

6. Шаргун Т. О., Бушко Г. О., Мосіна Ю. С. Сучасні аспекти викладання англійської мови в технічних закладах вищої освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. Вип. 70. Т. 4. С. 205-210.

7. Rod E. *Understanding Second Language Acquisition*. 2nd Edition. Oxford, UK : Oxford University Press. 2015.

8. David F. Perkis. *The Science of Supply and Demand*. URL: <https://research.stlouisfed.org/publications/page1-econ/2021/03/01/the-science-of-supply-and-demand>

9. Pietro Gravino, Giulio Prevedello, Martina Galletti, Vittorio Loreto. *The supply and demand of news during COVID-19 and assessment of questionable sources production*. URL: <https://www.nature.com/articles/s41562-022-01353-3>

10. Jiří Mazurek, Carlos Fernández García, Cristina Rico. *The law of demand and the loss of confidence effect: An experimental study*. URL: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6838944/>

11. Alvaro Aguirre, Jon Danielsson. *Which programming language is best for economic research: Julia, Matlab, Python or R?* URL: <https://cepr.org/voxeu/columns/which-programming-language-best-economic-research-julia-matlab-python-or-r>

12. Vinay R. Rao. *Here's why you should use Python for scientific research*. URL: <https://developer.ibm.com/blogs/use-python-for-scientific-research/>

13. Joel C. Adams, Andrew R. Webster. *What do students learn about programming from game, music video, and storytelling projects?* URL: <https://dl.acm.org/doi/abs/10.1145/2157136.2157319>

14. Noora Viholainen, Eliisa Kylkilahti, Minna Autio, Anne Toppinen. *A Home*

Made of Wood: Consumer Experiences of Wooden Building Materials. URL: https://www.researchgate.net/publication/340715725_A_home_made_of_wood_Consumer_experiences_of_wooden_building_materials

15. John L. Clarke. Durable Construction Material. URL: <https://www.sciencedirect.com/topics/engineering/durable-construction-material>

16. *Top Programming Languages For Data Science In 2022*. URL: <https://www.iotforall.com/programming-languages-data-science-2022>

17. 17 Innovative Construction Materials Changing How We Build. URL: <https://www.planradar.com/gb/top-15-innovative-construction-materials/>

18. Advantages of a Market Economy. URL: <https://www.investopedia.com/ask/answers/033015/what-are-some-advantages-market-economy-over-other-types-economies.asp>

19. Erin Migdol. What Is Modern Architecture, Anyway? URL: <https://www.getty.edu/news/what-is-modern-architecture-anyway/>

20. Jill Denner, Shannon Campe, Linda Werne. Does Computer Game Design and Programming Benefit Children? URL: <https://dl.acm.org/doi/10.1145/3277565>

21. Greg Depesio. Command Economy: Advantages and Disadvantages. URL: <https://www.investopedia.com/ask/answers/032515/what-are-advantages-and-disadvantages-command-economy.asp>

*Дудченко В. С., кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи, психології та
соціокультурної діяльності Навчально-реабілітаційного
Закладу Вищої Освіти «Кам'янець-Подільський державний
інститут»*

м. Кам'янець-Подільський, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9710-2895>

*Дудченко А.В., студент Навчально-реабілітаційного
Закладу Вищої Освіти «Кам'янець-Подільський державний
інститут», м. Кам'янець-Подільський, Україна*

*Поліщук О.С., доктор філософських наук, професор,
проректор*

Хмельницька Гуманітарно-Педагогічної Академія

м. Хмельницький, Україна

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9838-7105>

ДУХОВНІСТЬ ІНКЛЮЗИВНОЇ ПЕДАГОГІКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

THE SPIRITUALITY OF INCLUSIVE PEDAGOGY IN THE CONDITIONS OF WARTIME

Анотація. Об'єктом нашого наукового дослідження постають процеси

формування суспільства заснованому на духовних цінностях, новосформованої гуманістичної педагогіки крізь призму філософії освіти, в контексті інклюзії, на етапі формування нової етико-моральної реальності військового стану.

Ми поклали за мету вивчення інклюзивної освіти з урахуванням спеціальної педагогічної діяльності, під якою розуміємо процеси залучення всієї громади, в тому числі й осіб з спеціальними освітніми потребами до суспільно-політичного життя і життєдіяльності місцевих громад. У перший шерэг слід поставити тих акторів соціальної дії, котрі мають проблеми в фізичному чи психосоматичному розвитку. Це призводить до рефлексії і використання методів і методології, які допомагатимуть кожному індивідууму, дитині, студенту з особливими потребами повноцінно приймати участь в політико-суспільному житті нашої держави, яка перебуває в стані війни.

Різноманітні суспільно-історичні віхи розвитку країни створюють відмінні соціально-економічні тенденції, щодо майбутнього члена суспільства, якого потрібно підготувати до найрізноманітніших життєвих ситуацій формами освіти, науки і культури, в системі навчання і виховання. Досліджуючи історико-політичну мінливість дискурсу педагогічної теорії та практики, наголошено, що зі зміною суспільно-економічних формацій в історичному поступі цивілізації вони все більше наближатимуться до людини (людиномірність) в усій повноті психічного, тілесного, духовного розвитку і самовдосконалення суб'єкта соціокультурного дискурсу.

Наукові напрацювання розширюють можливості філософії освіти, інклюзивної педагогіки для осіб з спеціальними освітніми потребами на фундаменті духовності функціонування країни. Філософсько-педагогічна концепція інклюзивної педагогіки може застосовуватись для усвідомлення і прогнозування нагальних проблем українського соціокультурного буття, вирішення реальних політичних проблем нашої Батьківщина в умовах військової агресії російської федерації на регіональному і глобальному рівнях, подолання релігійних, політичних, конфесійних розбіжностей. Вона допомагатиме формуванню збалансованої особистості для людей з особливими потребами, з посттравматичними синдромами та сприятиме соціалізації та самореалізації в повоєнному середовищі і агресивному світі воєн і насилля.

Ключові слова: духовні критерії, педагогіка духовності; моральні цінності; особи з особливими потребами; гуманізація; інклюзивна педагогіка.

Abstract. The object of our scientific research is the processes of forming a society based on spiritual values, the newly formed humanistic pedagogy through the prism of the philosophy of education, in the context of inclusion, at the stage of forming a new ethical and moral reality of martial law.

We set the goal of studying inclusive education taking into account special pedagogical activities, by which we mean the processes of involving the entire community, including people with special educational needs, in the socio-political life and activities of local communities. Those actors of social action who have problems in physical or psychosomatic development should be put in the first place. This leads to reflection and the

use of methods and methodologies that will help every individual, child, student with special needs to fully participate in the political and social life of our state, which is in a state of war.

Various socio-historical milestones of the country's development create distinct socio-economic trends for the future member of society, who needs to be prepared for the most diverse life situations through forms of education, science and culture, in the education and upbringing system. Investigating the historical and political variability of the discourse of pedagogical theory and practice, it is emphasized that with the change of socio-economic formations in the historical progress of civilization, they will increasingly approach a person (human dimension) in all the fullness of mental, physical, spiritual development and self-improvement of the subject of socio-cultural discourse.

Scientific developments expand the possibilities of the philosophy of education, inclusive pedagogy for persons with special educational needs on the basis of the spirituality of the country's functioning. The philosophical-pedagogical concept of inclusive pedagogy can be used to understand and forecast the urgent problems of Ukrainian socio-cultural existence, to solve the real political problems of our Motherland in the conditions of military aggression of the Russian Federation at the regional and global levels, to overcome religious, political, and confessional differences. It will help to form a balanced personality for people with special needs, with post-traumatic syndromes and will promote socialization and self-realization in the post-war environment and the aggressive world of wars and violence.

Key words: spiritual criteria, pedagogy of spirituality; the moral values; persons with special needs; humanization; inclusive pedagogy.

Постановка проблеми. У теперішньому суспільстві споживання і домінування матеріальних цінностей актуальними залишаються ідеали гуманізму в суспільно-політичних системах і це набуває першочергового значення в річці формування гуманістичної педагогіки для студентів, здобувачів з особливими освітніми потребами. Актуалізація означеної проблематики обумовлена перетворенням духовних цінностей на один з ключових культурних імперативів формування інклюзії, як процесу залучення людей з особливими потребами до активного політико-соціального життя країни, яка перебуває у військовому стані.

Саме тому в реаліях нашого суспільства, яке перебуває в стані війни, важливу роль відіграватиме педагогіка духовності. Надзвичайно важливим елементом стає формування правильного бачення місця і ролі України в політичному світовому співтоваристві після закінчення війни з окупантом, і формування нової стратегії існування нашої державності в пост-військовій політико-правовій парадигмі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Становленню методів наукових досліджень інклюзивно орієнтованого суспільства, крізь методологію філософії освіти, як варіанту розвитку інформаційного суспільства, присвятили свої дослідження Петер Дракер, Е. Тоффлер, Ф. Уебстер, П'єр Тейяр де Шарден, Альберт Швейцер.

Великий внесок в розробку проблем духовності зробили Мартін Бубер, Макс Шелер, Хосе Ортега-і-Гассет, Еріх Фромм, Віктор Франкл, Ханна Арендт. Базовою ідеєю цих мисленників є те, що людина освічена на зламі століть виявилась нездатною подолати екзистенційні кризи життя.

Аналітичну роботу з висвітлення аспектів філософсько-правових засад функціонування філософії освіти здійснено в роботах В. Андрущенко, В. Астахової, В. Вікторова, Л. Горбунової, Д. Дзвінчука, В. Кременя, В. Кудіна, В. Кушерця, В. Лугового, М. Лукашевича, В. Лутая, С. Ніколаєнка, В. Огаренка, С. Ілініч, О. Мартинчук та інш.

Мета та завдання статті. У процесі наукової праці ми спробували збагнути роль інклюзивної освіти та виховання в умовах військового стану, під якими ми розуміємо сукупність процесів, спрямованих на консолідацію світового співтовариства, з метою протидії зовнішнім і внутрішнім деструктивним чинникам, насиллю і військовій агресії. При цьому послуговуючись ідеями толерантності, милосердя (під якими розуміємо терпимість до всього «іншого»), цей процес полягає у створенні такого культурного середовища закладу загальної освіти, яке б задовольняло індивідуальні освітні потреби усіх учнів, незалежно від особливостей їхнього психофізичного розвитку і посттравматичних синдромів.

Виклад основного матеріалу. Сучасна соціокультурна ситуація ускладнена самим розумінням того, що є зло і добро, але де межі між ними, де одне перетікає в інше, де руйнується межа війни і миру, коли закінчиться війна в Ураїні? Навіть дорослим, освіченим людям незвичайно важко визначити обличчя добра і зла, тим більше дітям, підліткам, студентам.

Чи можна в такій ситуації навчити людину відрізнити добро від зла і опинившись перед дилемою не обирати зло, не вчиняти насильство, не робити помсти? Як цього навчити дітей, студентів в умовах військової агресії путінської федерації проти нашої держави?

Новизна сучасної політичної ситуації, обумовлена агресивною рашистською цивілізаційною навалою, її зіткненням з усталеними українськими традиціями, пов'язана з агресивним процесом перегляду цінностей-цілей і цінностей-засобів функціонування і виживання нашої нації. У цих умовах надія приходить з ідеєю згуртованості українського народу, як можливого шляху подолання глобальної кризи, його агресивних руйнівних наслідків при збереженні творчих можливостей української культури. Саме в духовних критеріях педагогіки криється величезний потенціал для розкриття світоглядної парадигми миролюбства українців, практичного здійснення етики поваги до Іншого через рішення трьох вічних і тому великих питань педагогіки – навіщо? чому? як? людина навчається, утворюється, виховується в агресивному середовищі.

Відповіді на ці питання вимагають перегляду цінностей, цілей, змісту, і спілкування в педагогічному процесі. Перегляд обумовлений розумінням суті найстрашнішої катастрофи, перед лицем якої опинився сучасний світ, всі люди і кожна людина окремо. Всяка непередбачувана катастрофа ядерного знищення

людства, можливо, і всього живого, є антропологічною і педагогічною бідом, викликаною тим, що в людині не розкривається істинно людське і рано деформується особа. Є така проблема – як людині стати людиною. Можна погоджуватися або не погоджуватися з тим, що провина лежить на антропосі, сформованому генетично, чи формування імперської і шовіністичної свідомості росіян, але навряд чи можна заперечувати, що особу виробляють, формують та створюють соціокультурні складові суспільства з гуманістичними і духовними критеріями. Тому, в усі часи від системи освіти і виховання залежить, яким буде соціум загалом і кожна людина зокрема, чи вдасться втілити ідеали гуманізму, милосердя, емпатії і толерантності у практичному вимірі чи людська цивілізація назавжди зникне в радіаційному попелі.

Ми бачимо, що будь-який (демократичний, правовий, авторитарний, диктаторський) устрій скеровується власними цінностями в сфері формування системи культури, науки, інклюзивної педагогіки, філософії освіти. Тому потрібно забезпечувати поєднання знань, умінь, навичок, які складають базу інтелектуальної спадщини нації з використанням новітніх знань і технологій для створення модерної моделі духовності для осіб з спеціальними освітніми в умовах спеціальної освітньої діяльності.

На сучасному етапі людство отримує цілий «багаж» небачених викликів, загроз, у вигляді локальних, регіональних, гібридних воєн, геноцид, рецесія світової економіки, інфляція, техногенні катастрофи, голод і зубожіння значної кількості країн світу внаслідок військової агресії РФ. Наша країна отримала війну 24.02. 2022 р., спровоковану режимом «північного сусіда» і як наслідок мільйони переселенців, знищена економічна і цивільна інфраструктура, карколомна інфляція, звірства в Бучі, Ірпіні, Ізюмі, Лимані, вбивство полонених в Оленівці... Це реальність сьогодні і слід шукати нові рішення, вибудовувати нову стратегію і соціокультурну парадигму, відповідно духовних ідеалів спеціальної освітньої діяльності в умовах військового часу.

На думку Г. Калінічевої на початку нового століття стратегічними визначаються цілі: багатомірний розвиток освіти, посилення її впливу на економічне зростання і рівень життя людей. Освіта виступає мірилом суспільно-політичного розвитку, який створює духовний та виробничий потенціали суспільства: «...в сучасній Україні володарює культ посередності, панують поверхові життєві орієнтації, низька моральна культура...» [1, с. 4].

Д. Дзвінчук підкреслює, що коли відкинути позитивний інтелектуальний потенціал технологій він: «...змушений сподіватися на духовні зміни, екологічну освіту й виховання, формування у нових генерацій потужних самообмежень толерантності» [2, с. 3].

В. Андрущенко переконує, що реальність формує педагогіку духовності, яка зближувати людей загальнолюдськими цінностями. Адже «... факт домінування відкритого раціоналізму, вибудованого на принципах глобального еволюціоналізму, єднання наук про природу й наук про духовність, тобто синтезування різних способів духовно-практичного осягнення світу» [3, с. 16].

Л. Горбунова розмірковує про те, що: «Буття перетворюється в діяльність креативного комунікативного конструювання нових активних нелінійних середовищ, складних реальностей, що перетинаються й взаємно відтворюються: інформаційних, чуттєво-емоційних, інтелектуальних і духовних» [4, с. 42].

В. Жадько підкреслює, що завданням для філософії освіти є виховання моральності, духовності у молоді, і це завдання покладено на творчість: «Напрямок в розробці цієї проблеми полягає в вивченні джерел духовності на матеріалі творчого засвоєння ряду провідних наук (філософських та соціогуманітарних» [5, с. 278].

Суттєво те, що гуманістична педагогіка детермінує необхідність пошуку ефективної модернізації системи освіти, тому філософії освіти доречно зацентуватись на інклюзивному навчанні.

Інклюзивна педагогіка дає змогу:

- а) формувати особливості, таланти учня;
- б) залучати дітей в шкільну систему і соціум;
- в) працювати над розвитком особистості, для участь в житті школи, інституту;
- г) залучати батьків до навчання і виховання школярів, студентів;

Висновки. Педагогіка духовності в умовах спеціальної освітньої діяльності повинна реформуватися як спадок найкращого вітчизняного й зарубіжного педагогічного скарбу, трансформованого в глибинах філософії освіти. Вона використовує креативний характер, базується на історико-філософському розумінні духовності, як вищого космічного плану. Її визначальними категоріями є загальнолюдські гуманістичні пріоритети: Добро, Справедливість, Честь, Гідність, провідні символи: Віра, Надія, Любов тощо.

Ми вважаємо, що потрібно формувати зміст гуманістичної педагогіки відповідно до останніх досягнень педагогічної, філософської, інформаційної парадигми; включати нові поняття, які б відображали проблеми духовності в його еволюційному поступку і послідовне висвітлення основних ідей формування духовності сучасної особистості в умовах військового часу.

Тому питання змістовних критеріїв педагогіки духовності, інклюзії, любові і порозуміння в теорії і практиці педагогічної науки чекають своїх дослідників.

Список використаних джерел

1. Калінічева Г.І. Модернізація системи вищої освіти України в контексті національних пріоритетів XXI століття. URL: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vchu/N154/N154p023-030.pdf.
2. Дзвінчук Д. Суспільство знань – чергова мрія чи реальність майбутнього? 2008. № 8.
3. Андрущенко В.П. Філософія освіти XXI століття: пошук пріоритетів. *Філософія освіти*. 2005. № 1. С. 5-18.
4. Горбунова Л. Складне мислення як відповідь на виклик епохи. *Філософія освіти*. 2007. №1(6). С. 40-55.
5. Жадько В. Творчість як чинник формування духовності. *Філософія освіти*. 2006. №3(5). С. 274-281.

6. Колодій А. Основи демократії: навч. посібник для студентів вищ. навч. закладів. К.: вид-во «Ай Бі», 2002. 684 с.
7. Міжнародний День толерантності в Україні. *Педагогіка толерантності*. №4 (34). 2005. №1 (35) 2006. С.16-31.
8. Каганець І.С. Межа толерантності. *«День»*. № 215. 2007.
9. Терещенко Ю.І. Творчий дух толерантності. *Віче*. 2004. № 9. С.74-80.
10. Міжнародний День толерантності в Україні. *Педагогіка толерантності*. №4 (34). 2005. №1 (35). 2006. С.16-31.
11. Мартинчук О. В. Становлення і розвиток інклюзивної педагогіки як галузі педагогічного знання. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки): збірник наукових праць*. 2016. Вип. 7. Т. 1. С. 260-280.

Мельник О.А., кандидат філологічних наук,
ВСП «Вінницький торговельно-економічний фаховий
коледж Державного торговельно-економічного
університету»,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4919-5833>

Бабійчук І.В., ВСП «Вінницький торговельно-
економічний фаховий коледж Державного
торговельно-економічного університету»,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9792-8961>

Лаврова О.Р., ВСП «Вінницький торговельно-
економічний фаховий коледж Державного
торговельно-економічного університету»,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7715-2983>

Мельник О.В., ВСП «Вінницький торговельно-
економічний фаховий коледж Державного
торговельно-економічного університету»,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8566-461X>

МОДЕЛЬ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

MODEL OF KNOWLEDGE CONTROL IN THE CONDITIONS OF INCLUSIVE EDUCATION DURING MARTIAL LAW

Анотація. У студії розглянуто модель контролю знань з предметів «Українська мова» та «Українська література» в умовах інклюзивної освіти під час дистанційного навчання через воєнний стан в Україні, використання інструментів соцмереж задля активізації процесу навчання, мотивації самоосвіти та саморозвитку.

Ключові слова: інклюзивна освіта, дистанційне навчання, змішане навчання, контроль знань, цифрові технології навчання /викладання, позааудиторна робота.

Abstract. The article examines the model of knowledge control in the subjects "Ukrainian Language" and "Ukrainian Literature" in the conditions of inclusive education during distance learning due to the state of war in Ukraine, the use of social media tools to activate the learning process, motivate self-education and self-development.

Keywords: inclusive education, distance learning, blended learning, knowledge control, digital learning/teaching technologies, extracurricular work.

Постановка проблеми. Актуальність цього дослідження полягає в тому, що на заняттях української мови і літератури в умовах інклюзивної освіти під час дистанційного навчання через військову агресію Росії виникають ситуації, коли аудиторна робота не в усіх регіонах України є можлива, та й безперервність навчальної діяльності теж має свої обмеження через небезпеки повітряної загрози. Тому особливо гостро постає проблема навчити студентів працювати самостійно (дистанційно / змішано) і вмотивовано, розраховуючи на особливості освітнього простору, різні можливості сприйняття матеріалу та відтворення засвоєного, орієтуючись на унікальність кожного здобувача освіти.

Тому *мета* нашої статті полягає в аналізі форм і методів контролю знань в умовах інклюзивної освіти під час воєнного стану, враховуючи те, що навчальний процес може провадитися як аудиторно, так і дистанційно чи у змішаному форматі.

Мета обумовлює *завдання* студії: запропонувати і описати доступні креативні форми закріплення вивчення нового матеріалу студентами позааудиторно, пропозиції щодо урізноманітнення домашніх завдань та мотивування самоосвіти та саморозвитку здобувачів освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему безперешкодного доступу до соціальних прав кожної особи, особливо в освітній галузі, інтеграцію осіб з особливими потребами досліджувало багато педагогів та науковців: А. Колупаєва, В. Ільїна, Г. Давиденко, О. Безпалько, П. Таланчук, С. Ілїніч, Т. Самсонова та ін.

Соціалізацію осіб з інвалідністю у процесі отримання вищої освіти досліджувала С. Ілїніч, обґрунтувавши досвід та змалювавши перспективи [3; С. 86-90]. Основні сучасні заходи та моделі впровадження інтеграції осіб з інвалідністю в освітній простір країн Євросоюзу було детально досліджено Г. Давиденко у статті «Включення людей з інвалідністю у суспільне життя та освітній процес: шляхи оптимізації» [1; С. 93 – 96]. Спробуємо перенести ці моделі в умови воєнного стану та дистанційного чи змішаного навчання і запропонувати власні форми роботи.

Виклад основного матеріалу. Нові технології навчання мають бути спрямовані на розвиток таких здібностей особистості, як: здатність бачити проблеми, виявляти суперечності, висувати гіпотези, оригінальні ідеї, аналізувати, інтегрувати, трансформувати та синтезувати інформацію, здійснювати пошук, дослідницьку діяльність. У процесі роботи ми відбираємо найбільш ефективні методи навчання, а вказують на наш вдалий вибір результати, одержані після перевірки практичних робіт, під час заліку, екзамену чи тематичного оцінювання.

Викладач, обравши певну цифрову технологію викладання, завжди певною

мірою ризикує (особливо в інклюзивному середовищі), бо реакція студентів не може бути точно прогнозована. Чим більш майстерний і креативний педагог, тим більше він ризикує, проте більше й виграє.

Крім того, треба пам'ятати: з того, що ми вивчаємо, засвоюємо приблизно: 10% того, що читали; 20% того, що чули; 30 % того, що бачили; 50% того, що чули й бачили; 70% того, про що самі говорили; 90% того, що пояснювали іншим [2].

Ми звикли, що навчальний матеріал має бути переважно засвоєний безпосередньо на занятті. У цьому напрямі слід удосконалювати форми й методи навчання. Природно, виникає запитання: чи потрібне домашнє завдання, яке розглядається в дидактиці як складова частина процесу навчання? Психологи однозначно визнають необхідність закріплення вдома вивченого в аудиторії матеріалу, оскільки процес засвоєння знань і способів діяльності набагато міцніший, якщо він розподілений у часі. Тому попереднє сприймання й закріплення матеріалу має бути доповнене індивідуальною самостійною роботою в обсязі й темпі, потрібному кожному індивіду для міцного повного засвоєння матеріалу. Це можливо тільки в умовах самостійної навчальної роботи вдома, особливо в умовах інклюзивної освіти, адже так повною мірою забезпечується індивідуальний підхід до засвоєння умінь і навичок, з урахуванням особливостей конкретної нозології.

Мета домашніх завдань має бути підпорядкована меті онлайн-заняття: підготовка студентів до засвоюваного матеріалу, повторення, закріплення, поглиблення вивченого, практичне застосування набутих знань, вироблення відповідних умінь і навичок, розвиток індивідуальних талантів, здібностей здобувачів знань, самостійного мислення шляхом виконання домашніх завдань в обсязі, який виходить за межі програмного матеріалу, але відповідає можливостям студентів.

Для домашньої роботи слід добирати такі завдання, які певною мірою поєднували б триєдину мету заняття – навчання, виховання, розвиток студентів, але з обов'язковим урахуванням особливостей кожного здобувача освіти [4].

Перевантаження домашніми завданнями настає не лише через їхній значний обсяг, а й тоді, коли студенти не підготовлені до їх виконання. Варто пам'ятати, що надважкє завдання привчає молодь до недбалого ставлення до навчальних завдань. А інколи – і це найстрашніше – до ігнорування їх виконання взагалі.

Домашні завдання, як і позааудиторна робота мають бути обов'язково мотивованими. Студенти мають розуміти, для чого вони це роблять, що їм дасть ця робота, мають прагнути виконувати завдання. І задля виховання креативу в майбутніх фахівцях варто спонукати вихованців до нестандартних вирішень виконуваних завдань.

Кожен викладач української літератури не раз ставив собі запитання, чому студенти, навіть ті, котрі читають твори спрямовано (за заздалегідь запропонованими запитаннями), акцентують свою увагу на різних деталях, подіях, рисах характеру персонажа. Адже ми маємо справу з уже сформованими, але ще змінюваними особистостями. У кожного студента свої проблеми, свої вподобання, свої особливості фізичного чи психічного здоров'я, на кожного вже зранку починають впливати різноманітні зовнішні фактори. У кожного різняться погляди на життя, ставлення до

будь-якого чинника, що формує світобачення особистості (до ідей, авторитетів, предметів вподобань, до буття взагалі). Тому враження від подій у творах – різні, не зважаючи на однакові методи впливу на студентський колектив в цілому.

Але в умовах воєнного часу (постійні зовнішні загрози), дистанційного чи змішаного навчання постає завдання мотивувати студентів самим працювати над власним рівнем мовної грамотності ще й самостійно (позааудиторно) і творчо. Реалізація ж цього завдання стає можливою лише за умови усвідомлення, що «покоління Z» уже не буде малювати на ватмані кривульки або писати від руки реферати про нецікаві чи незрозумілі їм речі, проте від інтернетрнет-порталів «зеток» не відірвати. Варто також зауважити, що усі сфери нашого життя (така вимога часу) поступово переходять у онлайн, вливаються в безмежжя соцмереж, де вже створено власні правила спілкування, структурування і формат текстів. І найголовніше – в інтернеті ми всі рівні, то чому ж не використати майданчик соцмереж із користю в пізнавальній діяльності? Тож усе, що варто зробити викладачу, це запропонувати студентам самим створити власний канал Телеграм, Тік-ток, Ютуб чи Інстаграм і підписати на нього викладача й одногрупників.

Створити Телеграм чи Ютубканал доволі легко. Але освітній канал має бути і повчальним, і навчальним, і цікавим.

Контроль такої творчої роботи має бути регулярним і довготривалим. Оцінювання – прискіпливим та обґрунтованим. Роботи викладачу додається багато: навчити правильності оформлення каналу, підписатися та коригувати перші кроки, перші дописи, знати хто за що відповідає (якщо канал – групова робота), постійно стежити за наповненням, відбором матеріалу, тематичною доцільністю і самостійністю виконаних і пропонуванних завдань. Для полегшення цієї роботи радимо скласти таблицю, в якій чітко видно канал, лінк, за яким розташований освітній простір, автори-адміністратори каналу. Раз або двічі на тиждень важливо контент каналів моніторити і через зворотній зв'язок (особисті повідомлення в месенджерах) писати поради щодо вдосконалення роботи на каналах, коригувати помилки.

Із особистого досвіду додамо, що студенти залюбки самостійно створюють креативні фото чи схеми для запам'ятовування, адміністратори каналів додають ними створені опитування, тести, гугл-форми, вікторини, ребуси тощо. Чим не інструменти для ефективної інклюзивної освіти? Викладачів при цьому цікавить правильність оформлення питань, добір варіантів відповідей, логічність викладу контенту (Наприклад, спочатку навчальний матеріал (картинка чи відео), а потім одразу тест чи вікторина на закріплення щойно вивченого. Цікаво підкреслити, що усе, опрацьоване на занятті з викладачем студенти ретельно відстежують, акумулюють і до вечора опрацьована інформація виходить в мемах, схемах та таблицях у стрічках студентських каналів, поживається робота з тестами, опитуваннями, анкетуванням, вікторинами. Тішить, що тепер не потрібно змушувати студентів вчити. Вони самі навчаються і навчають один одного, і роблять це із задоволенням. Якість знань стрімко при цьому покращується, забезпечується рівність

доступу до освіти й індивідуальний підхід до кожного здобувача.

Залишається відкритим питання: як оцінювати подібну роботу? Як перевірити якість засвоєних знань? По-перше, одне виконане завдання не може бути показником рівня знань. Лише сумарний підсумковий результат маємо брати до уваги. По-друге, під час дистанційного чи змішаного навчання необхідно пам'ятати, що усі види роботи, які студенти раніше виконували аудиторно просто переносяться в іншу площину, лише мають стати цікавішими для учнів, але вимоги залишаються без змін. По-третє, види робіт мають бути звичними для студентів (тому ще від першого заняття варто систематизувати роботу в класрумі чи на іншій освітній платформі).

Тому всі роботи, які студент готує до заняття, мають бути напередодні прикріплені до завдання (виконані вправи, тестові завдання, презентації, творчі роботи в цифровому форматі, тести, вікторини, фоторепортажі, відеоролики, електронні таблиці, діаграми, плакати тощо). Якщо студенти ведуть власний освітній канал, то прикріплюють посилання на свою роботу. При цьому, не забуваємо хвалити студентів на загал і критикувати лише в особистому спілкуванні. І дуже обережно робимо зауваги студентам із особливими фізичними потребами. Це має бути не нарікання, а пропозиція покращити чи змінити, щоб досягти більшого успіху тощо.

І лише системний аналіз усіх видів виконуваних робіт студента може свідчити про його реальний результат навчання. Важливо при цьому дотримуватися критеріїв оцінювання відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 року № 1392, - у вигляді 12-бальної шкали за чотирма рівнями [2].

Отже, нами з'ясована необхідність та сутність оцінювання знань, умінь та навичок студентів як одного з найефективніших методів навчання, що виконує контролюючу, навчальну та виховну функції. З'ясували, що важливо створити систему контролю знань студентів, яка психологічно налаштовує й допомагає студентам у систематичній підготовці до занять, а відтак – у якісній підготовці до незалежного тестування. Під час дистанційного та змішаного навчання ми переконалися, що контроль є важливим чинником управління навчально-виховним процесом, одним із дієвих засобів підвищення ефективності пізнавальної діяльності, і дійшли висновку, що необхідною є зміна функції оцінки, що сприймається не як фіксатор невдач студента, а як умовна позначка його особистих досягнень, кінцевою метою яких є формування особистісних компетенцій (соціальних, полікультурних, комунікативних, інформаційних, самоосвітніх, творчих та ін.). В наступних студіях плануємо дослідити інші креативні форми роботи зі студентами в умовах інклюзивної освіти в роки відбудови України.

Список використаних джерел

1. Ганна Давиденко. Включення людей з інвалідністю у суспільне життя та освітній процес: шляхи оптимізації. *Наукові записки (Серія : Педагогічні науки): зб. наук. пр.* 2015. Випуск 135-2015. С. 93-96.
2. Концепція Нової української школи. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education>.
3. Ілніч С.Ю. Соціалізація студентів з інвалідністю у процесі навчання у

вищому навчальному закладі: досвід та перспективи. *Інклюзивна освіта: досвід і перспективи: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції*. 2016. С. 86-90.

4. Цифрові технології на заняттях. URL: <https://www.goethe.de/ins/ua/uk/kul/mag/20701065.html>

Швед В.В., кандидат економічних наук,
професор кафедри бізнесу та права
Вінницький соціально-економічний
Інститут Університету «Україна»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5497-0975>

Саранча І.Г. кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психології та соціальної роботи
Вінницький державний педагогічний університет
ім. М. Коцюбинського
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5715-6271>

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ВИЩУ ОСВІТУ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ У КРАЇНАХ ЄС

REGULATORY AND LEGAL PROVISION OF THE RIGHT TO HIGHER EDUCATION OF PERSONS WITH DISABILITIES IN EU COUNTRIES

Анотація. В статті проведено аналіз ключових нормативно-правових засад, що покладені в основу забезпечення реалізації права на отримання освіти особами з інвалідністю. Визначаються та аналізуються три ключові напрямки підтримки: законодавче унормування права на вступ абітурієнтом з інвалідністю; унормування питання підтримки та асистування під час навчання; фінансова підтримка навчання осіб з інвалідністю.

Ключові слова: право на освіту, особи з інвалідністю, нормативно-правове регулювання.

Abstract. The article analyzes the key regulatory and legal principles that are the basis for ensuring the realization of the right to education by persons with disabilities. Three key areas of support are identified and analyzed: legislative regulation of the right to admission by applicants with disabilities; normalization of the issue of support and assistance during training; financial support for the education of persons with disabilities.

Keywords: the right to education, persons with disabilities, regulatory and legal regulation.

Постановка проблеми. Згідно Конституції України усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та

непорушними. Крім того, держава забезпечує доступність освіти, в тому числі й вищої. Вищенаведене гарантує право осіб з інвалідністю на освіту, проте україно-російська війна сформувала нові виклики. Зокрема, й для уразливих категорій населення, до яких належать в тому числі й особи з інвалідністю. Держава вже не настільки спроможна реалізувати право на освіту осіб з інвалідністю, а отже необхідно шукати нові шляхи та можливості, що мають сприяти реалізації означеного права. Тому доречно звернутися до аналізу практик, що поширені у країнах Європейського Союзу.

Формулювання цілей. Основною ціллю статті є аналіз існуючих в Європейському союзі програм, методів та особливостей забезпечення та підтримки реалізації права на освіту осіб з інвалідністю.

Виклад основного матеріалу. Вивчаючи питання законодавчого забезпечення права на вищу освіту особами з інвалідністю у країнах ЄС маємо констатувати, що воно включає в себе три основні складники: законодавче унормування права на вступ абітурієнтом з інвалідністю; унормування питання підтримки та асистування під час навчання; фінансова підтримка навчання осіб з інвалідністю.

Аналізуючи законодавство країн Європейського союзу, маємо відзначити, що в багатьох країнах законодавче унормовано питання вступу осіб з інвалідністю до закладів вищої освіти, проте таке нормування є доволі різномітним. Так, побіжний аналіз законодавства дозволяє стверджувати, що:

- в Кіпрі вступники з інвалідністю мають спеціальні можливості (допоміжне обладнання, супровід асистента), що дозволяють їм, якнайповніше реалізувати право на вступ на рівні з іншими вступниками;

- в Греції не менше 5 % місць в університетах бронюється для вступників з інвалідністю;

- в Австрії використовуються спеціальні методики для оцінювання вступників з інвалідністю;

- в Угорщині діє норма, за якою у разі проведення університетом іспитів абітурієнти з інвалідністю мають отримати певні послаблення, необхідно провести спеціальні приготування, щоб такі люди могли скласти іспити;

- в Литві, застосовується правило, за яким при рівності всіх інших умов та результатів, перевагу отримує вступників з інвалідністю;

- в Португалії встановлена квота обсягом у 2 %, якою можуть скористатись вступники із фізичними та сенсорними захворюваннями.

Відзначимо, що вищенаведені норми не застосовуються за замовчуванням, кожен вступник з інвалідністю має довести своє право на вступ, в першу чергу засвідчивши належний рівень підготовки, а також надавши всі необхідні документи.

Другим складником системи, що реалізує право на здобуття освіти студентами з інвалідністю є унормована підтримка та асистування.

Зокрема:

- В Данії, студенти, яким потрібна спеціальна педагогічна підтримка (перекладач

з мови жестів, матеріали Брайля), мають право отримати все необхідне відповідно до Закону про соціальну педагогічну підтримку у сфері вищої освіти. Студенти можуть звертатися за соціальною педагогічною підтримкою до свого консультанта з інвалідності, який, як правило діє при кожному закладі освіти. Заклад освіти ухвалює відповідне рішення з цього питання та вирішує проблему фінансування витрат, що пов'язані із наданням такої підтримки.

•В Угорщині там, де це необхідно, студенти з інвалідністю звільняються від обов'язку вивчати деякі курси, складати деякі іспити. У разі потреби студенти з інвалідністю можуть бути звільнені від мовної частини іспиту або її частини або від відповідних вимог таких мовних іспитів. Студентам з інвалідністю має бути надано додатковий час на підготовку до іспиту, надано можливість використовувати технічні засоби під час виконання письмового тесту (друкарка, комп'ютер тощо). Якщо це необхідно, то усний тест повинен бути замінений на письмовий або навпаки. Винятки повинні робитися лише у разі його дійсної необхідності та не повинні впливати на виконання базових вимог для здобуття кваліфікацій бакалавра, магістра або закінчення навчального закладу заочно, що підтверджується відповідними сертифікатами.

•В Нідерландах студенти з інвалідністю мають право на додатковий оплачуваний рік навчання. Також, підтримка є доволі індивідуалізованою, і може варіюватись від надання спеціалізованого програмного забезпечення чи адаптованого транспорту до грошових компенсацій.

•В Румунії, студенти з яскраво вираженими та акцентованими видами інвалідностей можуть отримати знижку 50 % на проживання та харчування. Університети зобов'язані забезпечити освітню підтримку та повну доступність (фізичну та інформаційну, надати підручники тощо) для студентів з інвалідністю. Студентам також виділяють безкоштовні місця у таборах відпочинку.

•В Словаччині унормоване зобов'язання «встановлювати розумні умови навчання для студентів з інвалідністю, які стосуються їх спеціальних потреб без зниження вимог до виконання програми навчання». Розумні умови включають вибір навчання за індивідуальним планом, а в разі необхідності, й продовження періоду навчання. Практична підтримка студентів з інвалідністю здійснюється координаторами факультетів, які працюють безпосередньо із цими студентами.

Таким чином, можемо стверджувати, що існують доволі варіативні підходи, що дозволяють гарантувати необхідну підтримку студентам з інвалідністю, а й отже і сприяють реалізації права таких студентів на отримання освіти.

Окремо варто виділити фінансову підтримку, оскільки про неї вже йшла мова, проте доволі часто фінансування освіти й фінансування підтримки навчання це різні програми, що не залежать, а доповнюють одна одну.

Так, в Угорщині держава може оплатити максимум 4 семестри навчання осіб з інвалідністю. У Данії унормований розмір щомісячної підтримки для студентів з інвалідністю майже на 50 % перевищує розмір аналогічної допомоги для решти студентів. Така розбіжність у розмірах фінансової підтримки аргументується тим, що

студенти з інвалідністю не можуть працювати одночасно з навчанням. В Естонії для людей з інвалідністю держава виділяє спеціальні гранти на навчання у вищих навчальних закладах. Бюджетуються додаткові фінансові ресурси, які витрачаються на стипендії та пільги, розширену підтримки людей зі специфічними потребами (допомога людям з обмеженнями мобільності, оцифрування та озвучення навчальних матеріалів, тощо). В Іспанії студенти з інвалідністю навчаються безкоштовно у державних вищих навчальних закладах. У Фінляндії фінансова допомога доступна для всіх студентів, які зазнають фінансових труднощів, молодим людям з інвалідністю, які здобувають освіту, виплачується реабілітаційна допомога, але в той же час не існує жодної окремої системи фінансової підтримки студентів з інвалідністю. У Франції університети зобов'язані самі визначати свої фінансові витрати, які вони понесуть на створення колективного пристосування та послуг студентам. Пристосування та адаптовані матеріали включають індивідуальних викладачів та інші форми адресної підтримки, як то: адаптовані екзаменаційні умови, перекладачі з мови жестів, спеціалізовані комп'ютери тощо. У Великобританії додаткова фінансова підтримка доступна за рахунок адресної дотації для людей з інвалідністю. Дотація покриває витрати на спеціалізоване обладнання та матеріали, немедичну допомогу та додаткове фінансування транспортних витрат.

Тобто, в країнах Європейського Союзу наявні різноманітні програми фінансової підтримки, при чому вони доступні всім резидентам спільноти у будь-якій з країн членів.

Також поширеною практикою є створення спеціальних структур в університетах, які опікуються питаннями студентів з інвалідністю. У багатьох університетах Австрії існує офіс спеціальних представників інтересів людей з інвалідністю та хронічними захворюваннями. Такі офіси надають підтримку, допомагають в інформування та комунікації. В Греції в усіх університетах створені спеціальні Центри Доступності, що надають інформацію та консультації з таких питань, як доступність, асистивні технології, кар'єрні можливості або будь-які інші аспекти, що стосуються життя студента з інвалідністю в університеті. Представники таких Центрів також відповідальні за прийняття всіх необхідних дій, що забезпечують доступність послуг університету для студентів з інвалідністю. В Іспанії на університетському рівні існує Офіс студентів з інвалідністю, де фахівці з інвалідності надають підтримку студентам з інвалідністю. В таких офісах працюють волонтери або ж наймані працівники, які фінансуються через спеціальні гранти. Рівень практичної підтримки, яку можуть отримати студенти з інвалідністю, залежить від університету, Офісу студентів з інвалідністю та потреб студента. Допомога може включати: підтримку під час складання тестів, зміни навчального плану, гранти, безкоштовне навчання, спеціалізовану технічну підтримку, допомогу волонтерів, книги по системі Брайля, перекладача з мови жестів тощо. У кожному університеті та інституті Швеції є спеціальний координатор, який працює із проблемами освітньої підтримки студентів з інвалідністю. Основними методами підтримки є: переклад з мови жестів, допомога в читанні, ведення записів та коректура, персональні

помічники, певна технічна допомога тощо.

Висновки. Таким чином, варто стверджувати, що в країнах Європейського Союзу законодавчо врегульоване питання реалізації права на освіту осіб з інвалідністю, існує розгалужена система підтримки як на рівні держави, так і на рівні окремих закладів освіти. Крім того, різноманіття такої підтримки дає змогу студентам з інвалідністю обирати саме той освітній заклад, який зможе надати необхідну підтримку здобувачу освіти залежно від його потреб та нозології.

Список використаних джерел

1. From institutions to community living for persons with disabilities: perspectives from the ground. *European union agency for fundamental rights*. 2018. URL: <https://fra.europa.eu/en/publication/2018/institutions-community-living-persons-disabilities-perspectives-ground>
2. How many persons with disabilities live in the EU? *EUROPEAN DISABILITY FORUM*. 2019. URL: <https://www.edf-feph.org/newsroom-news-how-many-persons-disabilities-live-eu/>
3. Negrini s, Grabljevec K, boldrini p, Kiekens c, Moslavac s, Zampolini M, et al. up to 2.2 million people experiencing disability suffer collateral damage each day of Covid-19 lockdown in Europe. *Eur J phys rehabil Med* 2020;56:361-5. doi: 10.23736/s1973-9087.20.06361-3
4. Persons with disabilities. *European Commission*. URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1137>
5. Skinner A (2021) Disability, Music Technology, and Education <https://www.medicalheritage.org/disability-music-technology-and-education/#AS-conclusion>
6. Published by Inclusion Europe with support of the European Commission. URL: https://www.inclusion-europe.eu/wp-content/uploads/2015/03/Education_BestPractice.pdf

ДО УВАГИ АВТОРІВ!!!

Для публікації статті у наступному номері науково-практичного журналу «Подільський науковий вісник» необхідно надіслати електронною поштою до редакції журналу наступні матеріали:

1. Довідку про автора.
2. Статтю згідно вказаних вимог.
 - До статті слід додати анотацію та ключові слова мовою статті та англійською. Переклад англійською мовою повинен бути достовірним (не машинним).
 - Для здобувачів вищої освіти – відгук наукового керівника засвідчений відповідним чином установою в якій він працює.
3. Заповнену заяву на публікацію.
4. Сканкопію документа про оплату.

Вартість публікації складає 350 гривень незалежно від кількості сторінок у статті.

Безкоштовно публікуються:

- одноосібні статті докторів наук;
- одноосібні статті іноземних кандидатів та докторів наук;
- рецензії на наукові, освітні та методичні видання.

Структура наукової статті

1. Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями.
2. Аналіз останніх досліджень і публікацій, на які спирається автор та в яких розглядають цю проблему і підходи до її розв'язання.
3. Формулювання цілей статті (постановка завдання).
4. Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів.
5. Висновки із цього дослідження і подальші перспективи в цьому напрямку.
6. Бібліографічний список (бібліографічний список, наявність якого є обов'язковою умовою, складають згідно з вимогами ДСТУ 2015 (для статей українською мовою) або в АРА стилі (статті іншими мовами). Посилання на джерела необхідно робити по тексту у квадратних дужках, бажано із зазначенням номерів сторінок відповідно джерела: наприклад, [1, с. 19].

Стаття повинна містити анотації та ключові слова мовою статті та англійською (українською) мовами, а також переклад назви статті на англійську (українську) мову. Обсяг анотації – 800 знаків, кількість ключових слів – мінімум 5 словосполучень.

Стаття повинна мати такі додаткові структурні елементи: індекс УДК (у верхньому лівому кутку сторінки); назва рубрики журналу; прізвище та ініціали автора(-ів) (не більше 3-х авторів), науковий ступінь, вчене звання, місце роботи кожного з авторів; ORCID авторів; назву статті українською та англійською мовами.

Стаття має бути унікальною, актуальною та оригінальною. Статті, що містять значний відсоток плагіату редакційною колегією не приймаються. Повну відповідальність щодо змісту статей та достовірності даних несуть автори публікацій та їх наукові керівники.

Технічні вимоги до статей:

- Мова статті: українська, російська, англійська, польська
- Текст статті повинен бути надрукований у текстовому редакторі Microsoft Word та збережений у форматі або *.doc, або *.docx.
- Обсяг статті від 6 до 10 сторінок, формат сторінки: А4 (297 x 210), орієнтація сторінки – книжкова, береги – 20 мм (зліва, справа, зверху, знизу).
- Увесь текст статті, бібліографічний список, анотації, ключові слова тощо друкується шрифтом Times New Roman, розмір – 14 пт, інтервал – 1,5, абзац – 1,25.
- Таблиці, формули, ілюстрації повинні бути компактними, мати назву, шрифт тексту формул або таблиць – Times New Roman, розмір – 12 пт. Розмір таблиць, формул та ілюстрацій не повинен бути більше ширини сторінки.
- Математичні формули мають бути ретельно перевірені та чітко надруковані. Формули набирають за допомогою вбудованого редактора формул MS Equation. Кількість таблиць, формул та ілюстрацій має бути мінімальною та доречною. Рисунки і таблиці на альбомних сторінках не приймаються.
- До кожної статті (назва файлу має містити номер рубрики та прізвище автора: *Ivanov_2*) додається копія документа про оплату (сканкопія подається у форматі *.jpeg або *.tif та назва файлу має містити прізвище автора: *Ivanov_oplata*), заповнені відомості про автора (назва файлу має містити прізвище автора: *Ivanov_vidomosti*) та заява про право використання наукової статті (назва файлу має містити прізвище автора: *Ivanov_zayava*).

Контактна інформація

Україна, 21000, м. Вінниця
вул. Хмельницьке шосе, 23А
тел. (063)065-56-59,
e-mail: pnv.in.ua@gmail.com
офіційний сайт: pnv.in.ua

Матеріали номера друкуються мовою оригіналу

Наукове видання

ПОДІЛЬСЬКИЙ НАУКОВИЙ ВІСНИК

Науково-практичний журнал

Випуск 2 (22) / 2022

Відповідальний за випуск: *О.В. Омельченко*

Видання збірника здійснено за рахунок авторів

Статті надруковано в авторській редакції

Відповідальність за зміст та правдивість наданих матеріалів несе автор